

Gro Koppen
og Knut Bjørn Stokke

Konsekvensutredning av vern i "Breheimen-Mørkridsdalen"

**Tema: Lokal tilhørighet og framtidig
forvaltning**

Tittel: **Konsekvensutredning av vern i "Breheimen-Mørkridsdalen"**
Tema: Lokal tilhørighet og framtidig forvaltning

Forfatter: Gro Koppen og Knut Bjørn Stokke

NIBR-notat: 2008:106

ISSN: 0801-1702
ISBN: 978-82-7071-732-3
Prosjektnummer: O-2612
Prosjektnavn: Konsekvenser for vern av "Breheimen-Mørkridsdalen".
Lokal tilhørighet og framtidig forvaltning.

Oppdragsgiver: Fylkesmannen i Oppland
Prosjektleder: Knut Bjørn Stokke

Referat: I notatet blir lokalbefolkningens synspunkter på verneforslaget belyst, samt ulike forvaltningsmodeller, forholdet mellom tradisjonell og ny bruk av området, og forholdet mellom bruk og vern. I tillegg er den lokale tilknytningen til området og den lokale bruken av området til friluftsliv og næring kartlagt. Det ble gjennomført en spørreskjemaundersøkelse til et tilfeldig utvalg på 1200 personer i de berørte kommunene Skjåk, Lom og Luster. Til sammen 447 personer besvarte og returnerte spørreskjemaet, noe som ga en svarprosent på 37,25 %. Undersøkelsen tyder på at et eventuelt vern får marginal betydning for lokalbefolkningen sin bruk av området. Et vern ser ut til å få større betydning for områdets opplevde verdi, noe som kan tyde på at vernestatusen har en symbolsk betydning i enten negativ eller positiv retning.

Sammendrag: Norsk

Dato: Juni 2008

Antall sider: 74 inkl. vedlegg

Utgiver: Norsk institutt for by- og regionforskning
Gaustadalléen 21, Postboks 44 Blindern
0313 OSLO

Vår hjemmeside: Telefon: 22 95 88 00
Telefaks: 22 60 77 74
E-post: nibr@nibr.no
<http://www.nibr.no>

Org. nr. NO 970205284 MVA

© NIBR 2008

Forord

Dette notatet er utarbeidet som en del av konsekvensutredningen for verneplanen for området "Breheimen-Mørkridsdalen". Det er gjennomført en spørreskjemaundersøkelse blant et tilfeldig utvalg av lokalbefolkningen over 18 år i de berørte kommunene Skjåk, Lom og Luster, for å belyse lokal tilhørighet og framtidig forvaltning. Hovedtemaene har vært bruk og tilknytning til "Breheimen-Mørkridsdalen", samt holdninger til ulike forvaltningsmodeller og hva slags bruk som bør tillates i området. Undersøkelsen skal være en del av bakgrunns materialet for forvaltningens videre arbeid med verneplanen for området.

Oppdragsgiver for undersøkelsen er Fylkesmannen i Oppland. Utredningen har et totalt omfang på litt over et månedsverk. Gro Koppen og Knut Bjørn Stokke har gjennomført undersøkelsen og skrevet notatet, med god hjelp fra Sissel Hovik under hele prosessen. Stokke har vært prosjektleder. I tillegg har Terje Skjeggedal og Martin Lund Iversen utgjort en ressursgruppe for arbeidet, som har gitt kommentarer til spørreskjemaet og til et tidligere utkast til notat.

Vi takker alle for verdifulle innspill. Og takk til alle i Skjåk, Lom og Luster som har tatt seg tid til å besvare spørreskjemaet.

Oslo, juni 2008

Berit Nordahl
Forskningsjef

Innhold

Forord.....	1
Tabelloversikt.....	4
Figuroversikt.....	5
Sammendrag.....	6
1 Innledning.....	12
1.1 Bakgrunn for undersøkelsen.....	12
1.2 Problemstillinger.....	13
1.3 Datainnsamling.....	14
1.4 Svarprosent og representativitet.....	15
1.5 Analyse.....	17
2 Tilknytning og bruk.....	19
2.1 Tilknytning til kommunen.....	19
2.2 Bruks- og eiendomsretter i ”Breheimen-Mørkridsdalen”.....	20
2.3 Bruk av ”Breheimen-Mørkridsdalen”.....	21
2.4 Tilknytning til bestemte deler av ”Breheimen-Mørkridsdalen”.....	25
2.5 Lokal kulturell identitet og bruks- og eiendomsrettigheter.....	26
3 Synspunkter på forvaltning av ”Breheimen-Mørkridsdalen”.....	28
3.1 Hvor verdifullt mener lokalbefolkningen at området er?.....	28
3.2 Kjennskap til og interesse for verneplanene.....	28
3.3 Synspunkter på verneform.....	31
3.4 Hvem bør ha forvaltningsansvar?.....	31
3.5 Holdninger til bruk og vern.....	35
4 Konsekvenser av vern og 0-alternativet.....	40
4.1 Vernets konsekvenser for framtidig bruk og opplevelse av områdets verdi.....	40
4.2 Konsekvenser av 0-alternativet og ulike verneformer.....	43
4.2.1 Konsekvenser av 0-alternativet.....	43
4.2.2 Konsekvenser av vern.....	44
4.3 Erfaringer med forvaltningsmodellene i prøveprosjektene med lokal forvaltning av store verneområder.....	45
4.4 Endringer i kommunale arbeidsoppgaver.....	47
4.5 Grunneiernes deltakelse i forvaltning og skjøtsel.....	48
4.6 Forslag til avbøtende tiltak.....	48
5 Oppsummering og konklusjoner.....	50
5.1 Tilknytning og bruk.....	50
5.2 Synspunkter på vern.....	51

5.3	Synspunkter på framtidig forvaltning.....	51
5.4	Synspunkter på bruk og vern.....	51
5.5	Betydningen av bruks- og eiendomsrettigheter	52
5.6	Konsekvenser av 0-alternativet	52
5.7	Konsekvenser av vern	53
5.8	Forslag til avbøtende tiltak.....	53
	Referanser	55
	Vedlegg: Spørreskjema	57

Tabelloversikt

Tabell 1.1... <i>Kjønns sammensetning: 18 år og over</i>	15
Tabell 1.2... <i>Alders sammensetning</i>	16
Tabell 1.3... <i>Høyeste utdanningsnivå</i>	16
Tabell 1.4... <i>Bostedskommune</i>	17
Tabell 2.1... <i>Antall år bosatt i kommunen (N=407)</i>	19
Tabell 2.2... <i>Tilknytning til kommunen (vektet for utdanningsnivå, N=432)</i>	20
Tabell 2.3... <i>Villighet til flytting (vektet for utdanningsnivå, N=433)</i>	20
Tabell 2.4... <i>Bruk av området (vektet for utdanningsnivå, N=436)</i>	22
Tabell 2.5... <i>Utstrekning i bruksområde (vektet for utdanningsnivå, N=307)</i>	23
Tabell 2.6... <i>Hyppighet bruk (vektet for utdanningsnivå, N=400-407)</i>	24
Tabell 2.7... <i>Variasjon i bruk fra tidligere år (vektet for utdanningsnivå, N=336)</i>	24
Tabell 2.8... <i>Enighet til påstander (vektet for utdanningsnivå, N=137-148)</i>	25
Tabell 3.1... <i>Vurdering av områdets verdi (vektet for utdanningsnivå, N=394)</i>	28
Tabell 3.2... <i>Kjennskap til verneplanene (vektet for utdanningsnivå, N=417)</i>	29
Tabell 3.3... <i>Interesse for verneplanene (vektet for utdanningsnivå, N=327)</i>	29
Tabell 3.4... <i>Viktighet - ta vare på naturen i området (vektet for utdanningsnivå, N=403)</i>	30
Tabell 3.5... <i>Viktighet - verne naturen i området (vektet for utdanningsnivå, N=408)</i>	30
Tabell 3.6... <i>Om navnevalget for utredningsområdet (vektet for utdanningsnivå, N=398)</i>	30
Tabell 3.7... <i>Betydning av verneform (vektet for utdanningsnivå, N=414)</i>	31
Tabell 3.8... <i>Forvaltningsansvar (vektet for utdanningsnivå, N=397-415)</i>	32
Tabell 3.9... <i>Forskjeller i syn på forvaltningsalternativ mellom personer med og uten bruks- eller eiendomsrettigheter innenfor utredningsområdet (vektet for utdanning, N=396-402)</i>	34
Tabell 3.10... <i>Forskjeller i syn på forvaltningsalternativ mellom personer med og uten tilknytning til landbruksnæringen (vektet for utdanning, N=398-415)</i>	34
Tabell 3.11... <i>Hva slags bruk kan tillates? (vektet for utdanningsnivå, N=399-416)</i>	36
Tabell 3.12... <i>Forskjeller i syn på framtidig bruk mellom personer med og uten bruks- eller eiendomsrettigheter innenfor utredningsområdet (vektet for utdanningsnivå, N=399-416)</i>	38
Tabell 3.13... <i>Forskjeller i syn på framtidig bruk mellom personer med og uten tilknytning til landbruksnæringen (vektet for utdanningsnivå, N=399-416)</i>	39
Tabell 4.1... <i>Vernets påvirkning på framtidig bruk (vektet for utdanningsnivå, N=419)</i>	40
Tabell 4.2... <i>Vernets påvirkning på opplevelse av områdets verdi (vektet for utdanningsnivå, N=419)</i>	41
Tabell 4.3... <i>Konsekvenser av vern (vektet for utdanningsnivå, N=379-394)</i>	41
Tabell 4.4... <i>Forskjeller i syn på konsekvenser av vern mellom personer med og uten bruks- eller eiendomsretter innenfor utredningsområdet (vektet for utdanningsnivå, N=379-394)</i>	42
Tabell 4.5... <i>Forskjeller i syn på konsekvenser av vern mellom personer med og uten tilknytning til landbruksnæringen (vektet for utdanningsnivå, N=...)</i>	42

Figuroversikt

Figur 2.1 .... Bruks- og eiendomsretter i "Breheimen-Mørkridsdalen" (N=446).....	21
Figur 2.2 .... Type bruk (vektet for utdanningsnivå, N=421).....	23

Sammendrag

Gro Koppen og Knut Bjørn Stokke

Konsekvensutredning av vern i ”Breheimen-Mørkridsdalen”

Tema: Lokal tilhørighet og framtidig forvaltning

NIBR-notat 2008:106

I forbindelse med verneplanarbeidet legger man opp til en bred konsekvensutredning (KU), hvor en rekke ulike temaer skal bli belyst. NIBR har fått i oppdrag å utrede temaet lokal tilhørighet og framtidig forvaltning.

Problemstillinger og metode

I delutredningen blir lokalbefolkningens synspunkter på verneforslaget belyst, ulike forvaltningsmodeller og forholdet mellom tradisjonell og ny bruk av området, samt forholdet mellom bruk og vern. I tillegg vil den lokale tilknytningen til området og den lokale bruken av området til friluftsliv og næring bli kartlagt. Formålet er å få belyst ulike forvaltningsmodeller for lokal medvirkning og grunneieres deltakelse i forvaltning og skjøtsel. Den lokale tilhørigheten og symbolverdien for utredningsområdet skal legges til grunn for vurderingene av hvordan vern og ulik grad av lokal og statlig forvaltning kan virke inn på folk sitt forhold til området når det gjelder eierforhold, tilhørighet, kompetanse, interesse og engasjement.

De sentrale problemstillingene i undersøkelsen har vært:

- Hvor sterk tilhørighet har lokalbefolkningen til sin kommune og til området ”Breheimen-Mørkridsdalen”?
- Hvor ofte og på hvilken måte bruker lokalbefolkningen området?
- Er det mange som har spesielle bruks- eller eiendomsretter innenfor området?
- Hvor stor interesse er det for verneplanene?
- Hvilken oppfatning har lokalbefolkningen om valg av verneform (landskapsvernområde, nasjonalpark eller naturreservat)?
- Hvem bør ha ansvar for å avgjøre ulike typer forvaltningsoppgaver; hver enkelt kommune, et fellesutvalg for kommunene Skjåk, Lom og Luster eller Fylkesmannen med rådgivende utvalg?
- Hvilke oppfatninger er det lokalt når det gjelder ulik bruk av området (tradisjonell og ny bruk), samt forholdet mellom bruk og vern?
- Hvilke konsekvenser mener lokalbefolkningen i de berørte kommunene et eventuelt vern vil kunne ha?

Utredningen skal få fram konsekvensene av de ulike forvaltningsmodellene og verneformene (inkludert 0-alternativet), og det skal foreslås avbøtende tiltak til eventuelle negative konsekvenser av et vern. Alternativ 1A har nasjonalpark som hovedverneformål og med mindre delområder vernet som landskapsvernområder og naturreservater. Alternativ 1B opererer også med nasjonalpark som hovedverneform og delområder vernet som landskapsvernområder, men uten naturreservater. Alternativ 2 operer med landskapsvern som eneste verneform.

For å få svar på disse problemstillingene, gjennomførte vi i januar og februar 2008 en spørreskjemaundersøkelse. Det ble sendt ut spørreskjemaer (se vedlegg) per post til 400 personer over 18 år i hver av kommunene Skjåk, Lom og Luster, til sammen 1200 personer. Utvalget ble trukket tilfeldig fra Folkeregisteret, med hjelp fra EDB Infobank. Spørreundersøkelsen ble sendt ut i to runder, en hovedutsendelse og en purring. Til sammen 447 personer besvarte og returnerte spørreskjemaet, noe som ga en svarprosent på 37,25 %. Dette er en relativt lav svarandel, og det var derfor viktig å kontrollere representativiteten til respondentene. Vi har valgt kun å vekte for utdanningsnivå, da det var dette som viste en sterk sammenheng med ulike bruks- og holdningsvariabler.

For å kunne gi svar på de spørsmålene som står i utredningsprogrammet for konsekvensutredningen, utarbeidet av Direktoratet for naturforvaltning (2007), har vi også benyttet oss av intervjumaterialet, aktuelle dokumenter og andre undersøkelser om natur- og utmarksforvaltning.

Tilknytning og bruk

Befolkningen i de tre kommunene som berøres av verneplanene, Skjåk, Lom og Luster, synes å ha en sterk tilknytning til sin bosettingskommune. Andelen som vurderer å flytte fra kommunen er svært lav. Befolkningens tilknytning til utredningsområdet er målt ut fra i andelen med bruks- eller eiendomsrettigheter i området, og ut fra hyppigheten i bruken av området sommer og vinter. Om lag 30 % av befolkningen oppga at de hadde en tilknytning til utredningsområdet gjennom bruks- eller eiendomsrettigheter, og over 60 % oppga at de brukte "Breheimen-Mørkridsdalen" i forbindelse med arbeid eller fritid. Bruken av området var sterkt sesongavhengig, og befolkningen brukte området hyppigere om sommeren enn om vinteren.

Synspunkter på vern

Lokalbefolkningen er nesten delt på midten når det gjelder spørsmålet om vern etter naturvernloven er et riktig virkemiddel for "Breheimen-Mørkridsdalen". 40 % mente det er viktig å verne området, men like mange mente at vern ikke er viktig i det hele tatt fordi området blir godt nok forvaltet i dag. Oppfatninger om at det er en massiv lokal motstand mot vern, slik det ofte framstilles i offentlige medier må derfor nyanseres.

Selv om vi har sett at befolkningen er delt i synet på vern, har vår undersøkelse avdekket at det er en betydelig motstand mot vern av "Breheimen-Mørkridsdalen" i deler av lokalbefolkningen i Skjåk, Lom og Luster. Motstanden gjør seg spesielt gjeldende blant de som har tilknytning til landbruksnæringen, spesielt når det gjelder oppfatninger av konsekvensene av et eventuelt vern på landbruket.

Synspunkter på navnevalget

Når det gjelder navnet på utredningsområdet, spurte vi om ”Breheimen-Mørkridsdalen” er greit eller om de synes området skulle hatt et annet navn. De fleste (77 %) svarte at navnet er greit. Det er klare forskjeller mellom kommunene på dette spørsmålet. Mens hele 91 % i Luster mente navnet var greit, var andelen i Skjåk 74 %.

Vi ba de som ikke var enige i navnevalget om å foreslå et alternativt navn, og de fleste forslagene er kun Breheimen. Mange mente at Breheimen er tilstrekkelig og at ”Breheimen-Mørkridsdalen” blir for tungt. Det var også noen som foreslo at Lomseggen burde vært med i navnet. Også andre stedsnavn ble nevnt av noen få. Enkelte poengterte at det er uheldig at bare et av dalførene i utredningsområdet skal være med i navnet.

Synspunkter på framtidig forvaltning

Undersøkelsen viser at befolkningen i de tre kommunene i stor grad ønsker lokal forvaltning av ”Breheimen-Mørkridsdalen”, konkretisert ved at hver enkelt kommune skal ha hovedansvar for de aktuelle forvaltningsoppgavene. Tilsvarende er det relativt lav oppslutning om at Fylkesmannen med rådgivende utvalg skal ha ansvaret. For forvaltningsoppgaver med overordnet karakter og avgjørelse av tyngre tiltak som bygging av veier, reiselivsanlegg og så videre, er det en del som ønsker at et fellesutvalg for kommunene Skjåk, Lom og Luster skal ha ansvaret, men også for disse oppgavene er det et flertall som ønsker at ansvaret skal ligge på den enkelte kommune.

Synspunkter på bruk og vern

Det er stor enighet lokalt om at den tradisjonelle bruken av ”Breheimen-Mørkridsdalen” bør fortsette, og at den også er nødvendig for å opprettholde kulturlandskapskvaliteter i området. Videre var de fleste av den oppfatning at næringsdrivende må få tilpasse virksomheten til moderne drift, for eksempel snøskuterkjøring i forbindelse med turistvirksomhet og traktorkjøring i forbindelse med sauesanking. Når det gjelder spørsmålet om større inngrep kan tillates, sprikte svarene langt mer. Mens 43,3 % mente at større inngrep som alpinbakker, veier, hyttefelt og vasskraftutbygging ikke kan tillates, var 37,3 % uenige i dette.

Betydning av bruks- og eiendomsrettigheter

Tilknytning gjennom bruks- eller eiendomsrettigheter synes å ha en sterk betydning i forhold til holdninger til vern og bruk, og til framtidig forvaltning. Den delen av befolkningen som har bruks- eller eiendomsrettigheter innenfor ”Breheimen-Mørkridsdalen” ønsker i større grad lokal forvaltning enn de som ikke har slike rettigheter. Dette kom klart frem i forhold til forvaltningsoppgaver som synes å ha en direkte forbindelse med bruks- og eiendomsrettigheter; avgjøring av søknader om bygging av veier, anlegging av grustak, og lignende, avgjøring av søknader om bygging av reiselivsanlegg og avgjøring av søknader om snøskuterkjøring.

Den delen av befolkningen som har bruks- eller eiendomsrettigheter innenfor ”Breheimen-Mørkridsdalen” er også mer liberale i forhold til hva slags bruk som skal kunne tillates innenfor utredningsområdet i framtiden. De er mer positive til at området skal kunne brukes til næringsvirksomhet, og at slik virksomhet skal kunne tilpasses moderne drift. En høyere andel av de med bruks- eller eiendomsrettigheter

mener også at tradisjonell drift er nødvendig for å opprettholde kulturlandskapet og at slik bruk ikke gjør noen skade på naturen, enn de som ikke har slike rettigheter. Til sist er det blant de med bruks- eller eiendomsrettigheter i området færre som ser behovet for et vern, sammenlignet med de uten slike rettigheter.

Konsekvenser av 0-alternativet

0-alternativet inneværer at området ikke blir vernet og dagens aktivitets-, plan- og vernestatus gjelder – og hvor plan- og bygningsloven fremdeles blir den det sentrale virkemiddelet knyttet til arealutviklingen. En tidligere undersøkelse gjennomført av NIBR viste at plan- og bygningsloven gir en svakere beskyttelse av verneverdige områder som er gjenstand for utbyggingspress sammenlignet med landskapsvern (Falleth et al. 2003). Selv om denne studien hadde fokus på områder som i større grad er utsatt utbyggingspress enn ”Breheimen-Mørkridsdalen”, er det sannsynlig 0-alternativet ikke vil hindre utbygginger og tiltak i utredningsområdet over tid på samme måte som vern etter naturvernloven. Selv om det i følge gjeldende kommuneplaner ikke legges opp til mange nye hyttefelt og andre tiltak, vil området være mer sårbart for utbygginger enn uten vern. Kommuneplaner skal vurderes på nytt og rulleres jevnlig, og innebærer derfor ikke noe varig vern av området.

Konsekvenser av vern

Vår spørreskjemaundersøkelse tyder på at et vern av ”Breheimen-Mørkridsdalen” får marginal betydning for lokalbefolkningen sin bruk av området. Et eventuelt vern ser imidlertid ut til å få større betydning for områdets opplevde verdi, noe som kan tyde på at vernestatusen har en symbolsk betydning i enten negativ eller positiv retning. Mens 21,7 % svarte at et vern antakelig vil redusere områdets verdi, mente 22,1 % at et vern ville gi området større verdi.

Undersøkelsen viser videre at en stor del av lokalbefolkningen frykter at et vern samlet sett vil kunne ha negative konsekvenser for landbruksnæringen. Ikke overraskende er andelen særlig stor blant dem med tilknytning til landbruk. Når det gjelder turisme er derimot meningene mer delte, hvor mange også tror et vern kan gi positive konsekvenser.

En studie utført av NIBR viste at landskapsvern etter naturvernloven (med fokus på Jærstrendene og Søndre Jeløy landskapsvernområder) ikke ga vesentlige begrensninger for tradisjonelt landbruk og småskala naturbasert næringsutvikling (Falleth et al. 2003). Slike aktiviteter lot seg kombinere med verneformålet. På den annen side begrenset landskapsvernet enkelte nye næringer mer enn kommunal arealplanlegging etter plan- og bygningsloven. Forskriftsmalene som ble sendt ut til utrederne viser at alt i alt innebærer en nasjonalpark mer restriksjoner for landbruk enn et landskapsvern. For områder som i dag har aktiv setring er det kun alternativene landskapsvern (samt ikke vern) som utredes. Her er ikke nasjonalpark aktuelt.

På den andre side blir det gjerne fremhevet at nasjonalpark trekker til seg folk utenbygds, noe som kommunene kan utnytte positive til turisme og annen næringsvirksomhet.

Vår undersøkelse tyder på at mange ikke ser forskjellen mellom de tre ulike verneformene, med ulike kombinasjoner av nasjonalpark, landskapsvernområde og naturreservat. Dette er i og for seg ikke så overraskende da det ofte ikke er entydige

forskjeller på de ulike verneformene når det gjelder grad av restriksjoner, og vil være avhengig av den konkrete verneforskrift. Det kan se ut til at spørsmålet om hvem som bestemmer betyr mer for folk enn valg av verneform.

Forslag til avbøtende tiltak

Grunneierne har et stort ansvar for forvaltning og skjøtsel, og bør involveres aktivt i både planleggings- og forvaltningsfasen uavhengig av hvilken forvaltningsmodell som velges. En løsning er at grunneierne representeres i rådgivende utvalg, og at dette utvalget brukes aktivt og kan danne en felles arena mellom ulike aktører for å finne fram til balanserte praktiske løsninger. I undersøkelsen av Søndre Jeløy landskapsvernområde viste at en aktiv bruk av rådgivende utvalg i den løpende forvaltningen kan bidra til åpenhet og større oppslutning til vernet. Gjennom et slikt utvalg klarte man å finne fram til fleksible løsninger som alle parter har kunnet akseptere (Falleth 2002).

Kompensasjonsordninger/andre støtteordninger knyttet til skjøtsel og vedlikehold til bønder og grunneiere kan også være en vei å gå for å få med seg denne viktige gruppen i forvaltningen av området. Også et utstrakt samarbeid med landbruksmyndighetene kan være en vei å gå, bl.a. for en mer samordnet virkemiddelbruk. Konkret kan det dreie seg om at de vernede områdene hvor kulturlandskap er verneverdi bør ha høy prioritet når SMIL-midler og midler innenfor regionale miljøprogram tildeles.

Vår spørreskjemaundersøkelse avdekker følgende forhold det etter vårt syn vil være av avgjørende betydning å ta i betraktning i det videre arbeidet med verneplanen for ”Breheimen-Mørkridsdalen”:

- Store deler av lokalbefolkningen ønsker at kommunene skal ha betydelig ansvar for de konkrete forvaltningsoppgavene
- Store deler av lokalbefolkningen mener det er nødvendig å opprettholde kulturlandskapet gjennom tradisjonell bruk, og at de som driver næringsvirksomhet i området må få tilpasse virksomheten til moderne drift

Det første punktet indikerer at kommunene bør være aktive i planlegging og forvaltning i området, uansett valg av forvaltningsmodell og verneform. Opprettelse av en felles arena for samforvaltning hvor relevante aktører er med, kan være en fruktbar vei å gå i så måte.

Det andre forslaget til avbøtende tiltak er å velge landskapsvern for de områder hvor det er betydelig landbruksvirksomhet og hvor kulturlandskapet er avhengig av fortsatt drift for å opprettholde verneverdiene. Aktivt og åpent samarbeid med bønder og grunneiere er i den forbindelse helt essensielt for å lykkes.

I det videre arbeidet vil det også være viktig å ha en helhetlig tilnærming, med et bredt samarbeid mellom ulike sektorer og forvaltningsnivåer, både i utarbeidelse av verneforskrift, forvaltningsplan og i den løpende forvaltningen. Det er bl.a. viktig å se ulike statlige mål i sammenheng, bl.a. i forhold til landbruk, turisme og naturforvaltning. Naturforvaltningen bør samarbeide nært med landbruksforvaltningen, for å kunne tilpasse dagens landbrukspolitik med verneformålet. Det er en utfordring knyttet til samordnet bruk av de ulike virkemidlene som ligger i de to

sektorene, særlig knyttet til kulturlandskapsverdier. Konkret kan det dreie seg om at de vernede områdene hvor kulturlandskap er verneverdi bør ha høy prioritet når SMIL-midler og midler innenfor regionale miljøprogram tildeles. Dette kan og bør sees i sammenheng med økonomiske tilskuddsordninger over forvaltningsbudsjettet for verneområder (Miljøverndepartementets budsjett). Også økonomiske overføringer til kommuner med store vernede arealer over inntektssystemet kan virke konfliktdepende.

Til slutt vil vi nevne at aktiv og bred medvirkning er viktig i forhold til både verneplanarbeidet og i den løpende forvaltningen. I den forbindelse er det viktig med en lyttende holdning, samtidig som vernemyndighetene er tydelige i forhold til sine egne mål i sin kommunikasjon med de berørte.

1 Innledning

1.1 Bakgrunn for undersøkelsen

Som en oppfølging av St. meld. nr. 62 (1991-92) *Nasjonalt parkmeldinga*, har Fylkesmannen i Oppland og Fylkesmannen i Sogn og Fjordane fått i oppdrag å utrede vern etter naturvernloven i "Breheimen-Mørkridsdalen". Verneformålet er i hovedsak knyttet til områdets naturverdier. "Breheimen-Mørkridsdalen" har store variasjoner i landskap og vegetasjon, og store sammenhengende arealer er inngrepsfrie. Videre har utredningsområdet en rekke verdifulle kulturlandskap som Mørkridsdalen, Høydalen og Mysebutta. Utredningsområdet "Breheimen-Mørkridsdalen" er 1820 km² stort, og omfatter deler av kommunene Skjåk (53 %) og Lom (15 %) i Oppland og Luster (32 %) i Sogn og Fjordane.

I forbindelse med verneplanarbeidet legger man opp til en bred konsekvensutredning (KU), hvor en rekke ulike temaer skal bli belyst. NIBR har fått i oppdrag å utrede temaet lokal tilhørighet og framtidig forvaltning. Andre temaer som blir belyst er biologisk mangfold og naturmiljø, villrein, landskap, kulturminner og kulturmiljø, landbruk og tamrein, kraftressurser, råstoffutvinning av kleberstein ved Hovdestulfjellet, friluftsliv og naturopplevelse, reiseliv, hytter og andre bygninger, samferdsel og motorferdsel.

I utredningsprogrammet for Breheimen-Mørkridsdalen knyttet til deltemaet Lokal tilhørighet og framtidig forvaltning, ble det fastsatt følgende (Direktoratet for naturforvaltning 2007:7-8):

1. Følgjande tema om lokal forvaltning skal utdjupast og vurderast, mellom anna ut frå pågåande prosjekt med lokal forvaltning i andre store verneområde i landet:

- Ulike forvaltningsmodellar for lokal medverknad, inkludert ulike brukargrupper
- Grunneigaranes si deltaking i forvaltning og skjøtsel

Endringar i kommunale arbeidsoppgaver og – mengd før og etter eit vern skal vurderast ut frå dei ulike forvaltningsmodellane som kjem fram over.

Den lokale identiteten og symbolverdien for utgreiingsområdet skal skildrast og leggest til grunn for vurderingane, jamfør same deltema tilknytt dei utgreiinga av vern i Reinheimen (rapport 09/2002 fra

Østlandsforskning). Det skal difor gjerast ei vurdering av korleis vern og ulike grad av lokal/statleg forvaltning kan verke inn på folk sitt forhold til området når det gjeld eigartilhøyve, tilhøyr, kompetanse, interesse og engasjement. Dei historiske linjene når det gjeld den private eigendomsretten skal vere med i vurderinga av kva som skaper tilhøyr til området. Det skal gjerast ei spørjeundersøking for å få fram haldningar til området og til framtidig forvaltning. Skildring av den lokale kulturelle identitet skal imidlertid gjerast på grunnlag av rapporten "Forvaltning av Reinheimen og lokal kulturell identitet i Nord-Gudbrandsdalen".

2. Utgreiinga skal få fram konsekvensane av 0-alternativet og standard føreskrift for nasjonalpark og landskapsvernområde, samt naturreservat der Fylkesmannen vurderer det å vere aktuelt på lokalt tilhøyr og framtidig forvaltning

3. Utgreiinga skal foreslå avbøtande tiltak til dei eventuelle negative konsekvensane som kjem fram i punkt 2. Dette kan skje både gjennom utforming av grenser, vernereglar og forslag til føringer i ein forvaltningsplan.

I tillegg til valg av verneform(er), må det ved et vern avklares hvem som skal ha forvaltningsansvaret for verneområdet. De senere årene har det vært en økende vektlegging av medvirkning i planlegging og forvaltning av verneområder, samt økende grad av delegering av ansvar og myndighet til kommunene når det gjelder forvaltningen. Et viktig formål med dette er å bidra til lokal oppslutning om vernet (Inst.S.nr. 1992-93). I dag har 70 kommuner fått myndighet til å forvalte verneområder. Forsøkene med lokal forvaltning er et ledd i et ønske om å integrere kommunene i statlig miljøvernpolitikk, slik at kommunene blir medspiller og ikke motparter i miljøforvaltningen (Falleth et al. 2008; Falleth og Hovik 2006). Valg av forvaltningsmodell er ikke avgjort for området "Breheimen-Mørkridsdalen", og lokale synspunkter på dette er derfor viktig å få belyst i undersøkelsen.

1.2 Problemstillinger

I delutredningen om lokal tilhørighet og framtidig forvaltning skal vi belyse lokalbefolkningens synspunkter på verneforslaget og ulike forvaltningsmodeller, forholdet mellom tradisjonell og ny bruk av området, samt forholdet mellom bruk og vern. I tillegg vil den lokale tilknytningen til området og den lokale bruken av området til friluftsliv og næring bli kartlagt. Formålet er å få belyst ulike forvaltningsmodeller for lokal medvirkning og grunneieres deltakelse i forvaltning og skjøtsel. Den lokale tilhørigheten og symbolverdien for utredningsområdet skal legges til grunn for vurderingene av hvordan vern og ulik grad av lokal og statlig forvaltning kan virke inn på folk sitt forhold til området når det gjelder eierforhold, tilhørighet, kompetanse, interesse og engasjement.

De historiske linjene når det gjelder den private eiendomsretten skal være med i vurderingen av hva som skaper tilhørighet til området. En viktig kontekstuell forskjell mellom "Breheimen-Mørkridsdalen" og Reinheimen er nettopp eierskapsforholdene. En betydelig del av utredningsområdet for vern av "Breheimen-Mørkridsdalen" er i

privat eie. Hele 73 % av området er privat grunn, mens 27 % er statlig grunn. I Skjåk er alt areal innenfor utredningsområdet privat grunn, med Skjåk bygdeallmenning som største grunneier. I Reinheimen nasjonalpark som ble vernet i 2006 er om lag halvparten av arealet statsallmenning.

I forkant av vernet av Reinheimen ble det gjennomført en spørreskjemaundersøkelse blant lokalbefolkningen i de berørte kommunene (Vorkinn 2002). Vi har etter oppdragsgivers ønske brukt denne undersøkelsen som en mal for vår undersøkelse. På denne måten har vi kunnet sammenligne flere spørsmål knyttet til utredningsområdet for "Breheimen-Mørkridsdalen" med Reinheimen.

De sentrale problemstillingene i undersøkelsen har vært:

- Hvor sterk tilhørighet har lokalbefolkningen til sin kommune og til området "Breheimen-Mørkridsdalen"?
- Hvor ofte og på hvilken måte bruker lokalbefolkningen området?
- Er det mange som har spesielle bruks- eller eiendomsretter innenfor området?
- Hvor stor interesse er det for verneplanene?
- Hvilken oppfatning har lokalbefolkningen om valg av verneform (landskapsvernområde, nasjonalpark eller naturreservat)?
- Hvem bør ha ansvar for å avgjøre ulike typer forvaltningsoppgaver; hver enkelt kommune, et fellesutvalg for kommunene Skjåk, Lom og Luster eller Fylkesmannen med rådgivende utvalg?
- Hvilke oppfatninger er det lokalt når det gjelder ulik bruk av området (tradisjonell og ny bruk), samt forholdet mellom bruk og vern?
- Hvilke konsekvenser mener lokalbefolkningen i de berørte kommunene et eventuelt vern vil kunne ha?

Utredningen skal få fram konsekvensene av de ulike forvaltningsmodellene og verneformene (inkludert 0-alternativet), og det skal foreslås avbøtende tiltak til eventuelle negative konsekvenser av et vern. Alternativ 1A har nasjonalpark som hovedverneformål og med mindre delområder vernet som landskapsvernområder og naturreservater. Alternativ 1B opererer også med nasjonalpark som hovedverneform og delområder vernet som landskapsvernområder, men uten naturreservater. Alternativ 2 operer med landskapsvern som eneste verneform.

1.3 Datainnsamling

For å få svar på disse problemstillingene, gjennomførte vi i januar og februar 2008 en spørreskjemaundersøkelse. Det ble sendt ut spørreskjemaer (se vedlegg) per post til 400 personer over 18 år i hver av kommunene Skjåk, Lom og Luster, til sammen 1200 personer. Utvalget ble trukket tilfeldig fra Folkeregisteret, med hjelp fra EDB Infobank.

Spørreskjemaet ble utformet i samråd med Jørn Karlsen ved Fylkesmannen i Oppland og Tom Dybwad ved Fylkesmannen i Sogn og fjordane som oppdragsgivere for

utredningen. For å få stilt de relevante spørsmålene, foretok vi også noen telefonintervjuer med representanter fra kommunene og fra sameier og grunneierlag i området før vi sendte ut skjemaene. Som nevnt ble også undersøkelsen til Vorkinn (2002) lagt til grunn for utforming av spørreskjemaet. Norsk institutt for naturforskning (NINA) gjennomfører utredningen for deltemaet Friluftsliv og naturopplevelse, og flere av spørsmålene i spørreskjemaet er tatt inn på vegne av denne utredningen.

Spørreskjemaet er formulert på nynorsk, og et kart av utredningsområdet for "Breheimen-Mørkridsdalen" ble lagt ved utsendelsen. Den innledende runden med telefonintervjuer med representanter fra kommunene som ble berørt av verneforslaget, avdekket at det var noe uenighet rundt navnevalget for verneområdet. "Breheimen-Mørkridsdalen" ble derfor konsekvent satt i anførselstegn i spørreskjemaet. Spørreundersøkelsen ble sendt ut i to runder, en hovedutsendelse og en purring.

For å kunne gi svar på de spørsmålene som står i utredningsprogrammet for konsekvensutredningen, utarbeidet av Direktoratet for naturforvaltning (2007), har vi også benyttet oss av intervjumaterialet, aktuelle dokumenter, undersøkelser av lokal forvaltning av store verneområder og andre undersøkelser om natur- og utmarksforvaltning. For å belyse lokale eiendoms- og bruksrettigheter, har vi også lagt vekt på en undersøkelse av lokal kulturell identitet, knyttet til konsekvensutredningen i forbindelse med planleggingen av verneområdene i Reinheimen (Forberg 2001).

1.4 Svarprosent og representativitet

Til sammen 447 personer besvarte og returnerte spørreskjemaet, noe som ga en svarprosent på 37,25 %. Dette er en relativt lav svarandel, og det var derfor viktig å kontrollere representativiteten til respondentene.

Vi har sammenlignet sammensetningen av respondentene med tilgjengelig befolkningsstatistikk fra Statistisk sentralbyrå. Vi har vurdert respondentenes representativitet i forhold til kjønn, alder, høyeste utdanning og bostedskommune. Dersom enkelte grupper er overrepresentert i forhold til befolknings sammensetningen i kommunen, vil deres svar få større innflytelse på totalresultatene enn grupper som er underrepresentert. Dersom det er indikasjoner på systematiske skjevheter, kan dette i så fall gi grunnlag for en vektig av resultatene.

Tabell 1.1 *Kjønns sammensetning: 18 år og over*

	Befolkningen i Skjåk, Lom og Luster 1.1.2008	Undersøkelsen (N=447)
Kvinner	49,4 %	45,2 %
Menn	50,6 %	54,8 %
I alt	100 %	100 %

I forhold til kjønnsfordelingen i de tre kommunene per 1. januar 2008, ser vi at kvinner er noe underrepresentert og menn tilsvarende overrepresentert i undersøkelsen. Forskjellene er imidlertid såpass små at de ikke burde påvirke våre resultater i særlig grad.

Tabell 1.2 *Alderssammensetning*

	Befolkningen i Skjåk, Lom og Luster 1.1.2008	Undersøkelsen (N=447)
18 - 29 år	17,3 %	8,2 %
30 - 39 år	14,5 %	13,2 %
40 - 49 år	18,1 %	23,4 %
50 - 59 år	18,3 %	23,2 %
60 - 69 år	14,3 %	19,1 %
70 - 79 år	10,3 %	8,9 %
80 - 89 år	7,3 %	4,1 %
I alt	100 %	100 %

Når det gjelder alder, er både yngre (18 - 29 år) og eldre (80 - 89 år) underrepresentert i forhold til befolkningen i de tre kommunene. Vi ser at særlig den yngre delen av befolkningen (18-29 år) er kraftig underrepresentert (9,1 prosentpoeng). Aldersgruppene mellom 40 og 69 år er mellom 4,8 og 5,3 prosentpoeng overrepresentert.

Tabell 1.3 *Høyeste utdanningsnivå*

	Befolkningen i Skjåk, Lom og Luster 1.1.2006	Undersøkelsen (N=447)
Grunnskole/folkeskole/ungdomsskole	57,3 %	16,3 %
Videregående skole	24,7 %	39,9 %
Høyere utdanning - 1 til 4 år	16,1 %	28,9 %
Høyere utdanning - mer enn 4 år	2,0 %	14,9 %
I alt	100 %	100 %

Tabell 1.3 viser at høyt utdannede er sterkt overrepresentert, noe en ofte ser i slike undersøkelser (Vorkinn 2002). Også gruppen med videregående skole som høyeste utdanning er noe overrepresentert i forhold til befolkningen i sin helhet. Gruppen med grunnskole, folkeskole eller ungdomsskole som høyeste utdanning er på sin side kraftig underrepresentert. En forklaring på denne skjevfordelingen kan være at personer med høyere utdanning oftere svarer på slike undersøkelser.

Det er også verdt å merke seg at 22,6 % av befolkningen i Skjåk, Lom og Luster ikke oppga høyeste utdanningsnivå i forbindelse med Folke- og boligtellingsen, og at det er grunn til å anta at en stor del av disse har et lavt utdanningsnivå. Respondentene i vår undersøkelse er i så tilfelle ytterligere skjevt representert.

Tabell 1.4 *Bostedskommune*

	Befolkning over 18 år 1.1.2008	Svarandel
Skjåk	1 853	36,0 %
Lom	1 901	36,7 %
Luster	3 698	38,5 %

Spørreskjemaet ble som nevnt sendt til 400 personer i hver av de tre kommunene. Folketallet i Skjåk, Lom og Luster er imidlertid ulikt. Luster har om lag like stor befolkning som de to Opplandskommunene til sammen. Selv om svarandelen for de enkelte kommunene fordeler seg jevnt, teller derfor svarene fra Skjåk og Lom mer enn svarene fra Luster.

Vekting

Respondentene i vår undersøkelse er altså skjevt fordelt i forhold til befolkningen som helhet hva gjelder alder og utdanningsnivå. Ved å ta hensyn til denne skjevheten, ved hjelp av vektig av resultatene, kan feilmarginen i analysene reduseres (Hellevik 1991).

For at det skal være aktuelt å vekte dataene i forhold til en egenskap, må det i tillegg til et skjevt fordelt utvalg, være slik at denne egenskapen samvarierer med de holdninger og synspunkter som man ønsker å undersøke. Vi fant at egenskapen alder viste en relativt svak sammenheng med ulike bruks- og holdningsvariabler, mens utdanningsnivå viste en sterk sammenheng. Vi har derfor valgt å kun vekte for utdanningsnivå. I dette notatet er derfor de fleste analysene gjennomført på tall vektet i forhold til utdanningsnivå.

1.5 Analyse

Forholdsvis enkle statistiske analyser danner grunnlaget for vår utredning. Frekvensfordelinger viser respondentenes fordeling på enkeltspørsmål. I de tilfeller hvor vi har ønsket å vurdere sammenhenger mellom ulike spørsmål, har vi benyttet krysstabeller, sammenligning av prosentdifferanser, korrelasjonskoeffisienter eller sammenligning av aritmetiske gjennomsnitt, avhengig av variablenes målenivå.

Som korrelasjonsmål benyttes gamma. Gamma ligger mellom $\div 1$ og $+1$, og fortegnet indikerer *retningen* på sammenhengen mellom to variabler. $\div 1$ innebærer en negativ sammenheng, 0 innebærer ingen sammenheng og $+1$ innebærer positiv sammenheng mellom to variabler. Størrelsen på gamma viser *styrken* på sammenhengen. Grovt sett vil en gamma på $\div/+ 0,15$ innebære en svak sammenheng, en gamma på $\div/+ 0,25$ innebære en moderat sammenheng og en gamma på $\div/+ 0,5$ innebære en sterk

sammenheng. I denne utredningen har vi satt signifikansnivået til 1 %. Alle sammenhenger som er gjengitt i notatet er signifikante dersom ikke annet er oppgitt.

2 Tilknytning og bruk

2.1 Tilknytning til kommunen

I spørreundersøkelsen ble respondentene bedt om å svare på følgende spørsmål:

- Kor mange år har du budd i kommunen?
- Kor sterkt kjenner du deg knytt til den kommunen du bur i no?
- Ser du for deg at du vil bli buande i kommunen, eller vurderer du å flytte til ein annan kommune?

Respondentenes svar på alle disse spørsmålene vil være med på å si noe om innbyggernes tilknytning til den kommunen de er bosatt i.

Tabell 2.1 *Antall år bosatt i kommunen (N=407)*

	Andel
1 - 10 år	7,1 %
11 - 20 år	12,7 %
21 - 30 år	16,0 %
31 - 40 år	16,5 %
41 - 50 år	18,6 %
51 - 60 år	10,1 %
61 - 70 år	11,3 %
71 - 80 år	5,4 %
Over 81 år	2,1 %
I alt	100,0 %

Tabell 2.1 viser at respondentene har vært bosatt relativt lenge i den kommunen de bor i nå. I gjennomsnitt har respondentene bodd 40,2 år i kommunen, og over 90 % har bodd mer enn 10 år i kommunen. Dersom vi tar innbyggernes alder i betraktning, ser vi at over 80 % har bodd halvparten eller mer av livet i den kommunen hvor de nå er bosatt.

Tabell 2.2 *Tilknytning til kommunen (vektet for utdanningsnivå, N=432)*

	Andel
0 - Ikkje knytt til i det heile	0,4 %
2	0,6 %
3	3,7 %
4	7,4 %
5	16,4 %
6 - Svært sterkt knytt til	71,5 %
I alt	100,0 %

På spørsmålet om hvilken tilknytning de følte til bostedskommunen, ble respondentene bedt om å plassere seg på en skala fra 0 til 6, hvor 0 representerte "Ikkje knytt til i det heile" og 6 representerte "Svært sterkt knytt til" (se tabell 2.2). Den gjennomsnittlige plasseringen på denne skalaen ligger på 5,53, noe som må sies å være høyt. Tilknytningen som oppgis av respondentene varierer lite mellom de ulike kommunene, fra 5,50 i Lom til 5,56 i Luster.

Den sterke tilknytningen til bostedskommunen reflekteres også i at en svært liten andel vurderer å flytte fra kommunen. 90 % oppga at de ønsker å bli boende i kommunen (se tabell 2.3). Denne sterke tilhørigheten til bostedskommunen er i samsvar med funnene fra Reinheimen (Vorkinn 2002), og ligger langt over gjennomsnittet for Norge. I en nasjonal undersøkelse fra 1995 oppga 42 % at de var villige til å flytte innen landsdelen (Skjåk og Bøyum, 1995; i Vorkinn, 2002).

Tabell 2.3 *Villighet til flytting (vektet for utdanningsnivå, N=433)*

	Andel
Eg vil bli buande i kommunen	90 %
Eg vurderer å flytte til ein annan kommune	2 %
Veit ikkje	8 %
I alt	100 %

2.2 Bruks- og eiendomsretter i "Breheimen-Mørkridsdalen"

For å kunne si noe om hvilken tilknytning respondentene har til utredningsområdet, har vi kartlagt om respondentene, eller andre i deres husstand, har bruks- eller eiendomsretter innenfor "Breheimen-Mørkridsdalen". Om lag 30 % av respondentene oppga at de har en slik tilknytning til utredningsområdet (se figur 2.1).

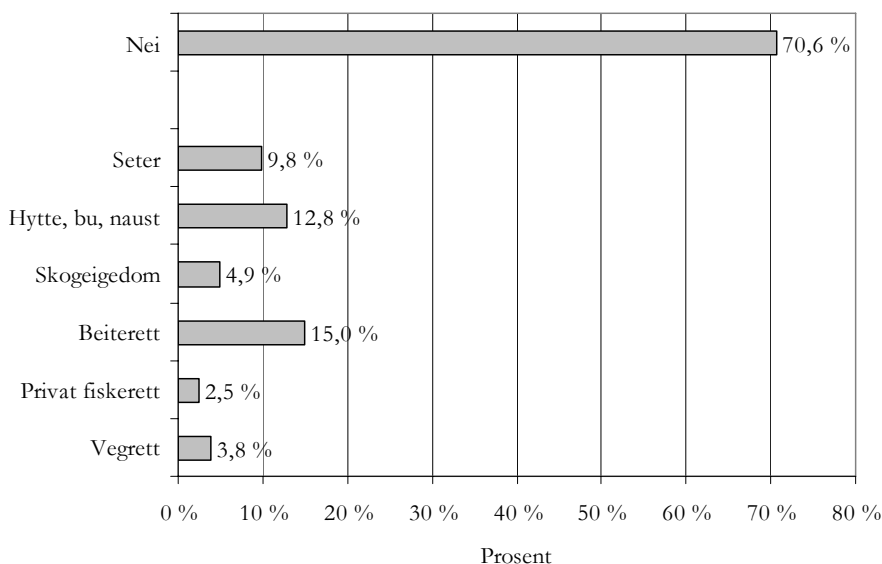
Andelen som har bruks- eller eiendomsrettigheter varierer mellom de ulike kommunene. I Skjåk kommune oppga nesten halyparten (47 %) at de har en eller flere rettigheter innenfor utredningsområdet, mens de tilsvarende tallene for Lom og Luster er på henholdsvis 25 % og 18 %. Som nevnt er hele utredningsområdet som ligger

innenfor Skjåk sin kommunegrense privat eiendom, med Skjåk bygdeallmenning som største grunneier.

I Reinheimen-undersøkelsen uttrykte de med bruks- eller eiendomsrettigheter i husstanden en sterkere tilknytning til bostedskommunen enn de uten slike rettigheter (Vorkinn 2002). Vi finner ikke tilsvarende sammenheng i vår undersøkelse. De som ikke oppga å ha noen bruks- eller eiendomsrett innen utredningsområdet, hadde en gjennomsnittlig tilknytning til bostedskommunen på 5,5, mens de som oppga å ha rettigheter innen utredningsområdet hadde en gjennomsnittlig tilknytning til bostedskommunen på 5,6.

De vanligste rettighetene i "Breheimen-Mørkridsdalen" er beiterett, eiendomsrett til hytte, bu eller naust og eiendomsrett til seter. I tillegg til skogseiendom, veirett og privat fiskerett, oppgir også flere bruksrett i Skjåk bygdeallmenning eller Lomseggen sameige og vannrett (rettigheter til vanningsanlegg) som andre bruks- og eiendomsrettigheter.

Figur 2.1 Bruks- og eiendomsretter i "Breheimen-Mørkridsdalen" (N=446)

2.3 Bruk av "Breheimen-Mørkridsdalen"

I overkant av 60 % av innbyggerne i Skjåk, Lom og Luster har brukt områder innenfor utredningsgrensene for "Breheimen-Mørkridsdalen". 37 % oppga at de aldri har brukt deler av utredningsområdet (se tabell 2.4). I Reinheimen-undersøkelsen var dette tallet mye lavere, her var det kun 16 % som oppga at de aldri hadde brukt deler av utredningsområdet (Vorkinn 2002).

I likhet med Reinheimen er "Breheimen-Mørkridsdalen" mest brukt til fritids- og rekreasjonsformål. 56 % oppga å ha brukt området til slike formål (tabell 2.4). Andelen som har brukt området i forbindelse med arbeid (18 %) er likevel ikke ubetydelig. Dette er omtrent samme andelen som i Reinheimen (17 %). Kategoriene er ikke gjensidig utelukkende, og rundt 10 % oppgir å bruke området både i forbindelse med

fritid og i forbindelse med næring. Disse to formene er heller ikke nødvendigvis enkelt å atskille. Som Forberg (2001) påpeker vil bruken av området til setring og annen tradisjonell næring oppleves som langt mer enn matauk, med betydelige elementer av rekreasjon.

De som har brukt deler av området i forbindelse med arbeid har i gjennomsnitt brukt det i 28 år. De som har brukt deler av området i forbindelse med fritid har i gjennomsnitt brukt det i 33 år.

Tabell 2.4 *Bruk av området (vektet for utdanningsnivå, N=436)*

	Andel
Ja - I samband med arbeid	18 %
Ja - I samband med fritid	56 %
Nei - Ikkje i det heile tatt	37 %

Blant de som har brukt området, oppga 61 % at de vanligvis bare bruker områder innenfor den kommunen de bor i (se tabell 2.5). 30 % bruker vanligvis bare ett bestemt område. Det er relativt få som bruker hele området "Breheimen-Mørkridsdalen" (9 %), men likevel klart flere enn i Reinheimen. Her oppga bare 2 % at de bruker hele området (Vorkinn 2002).

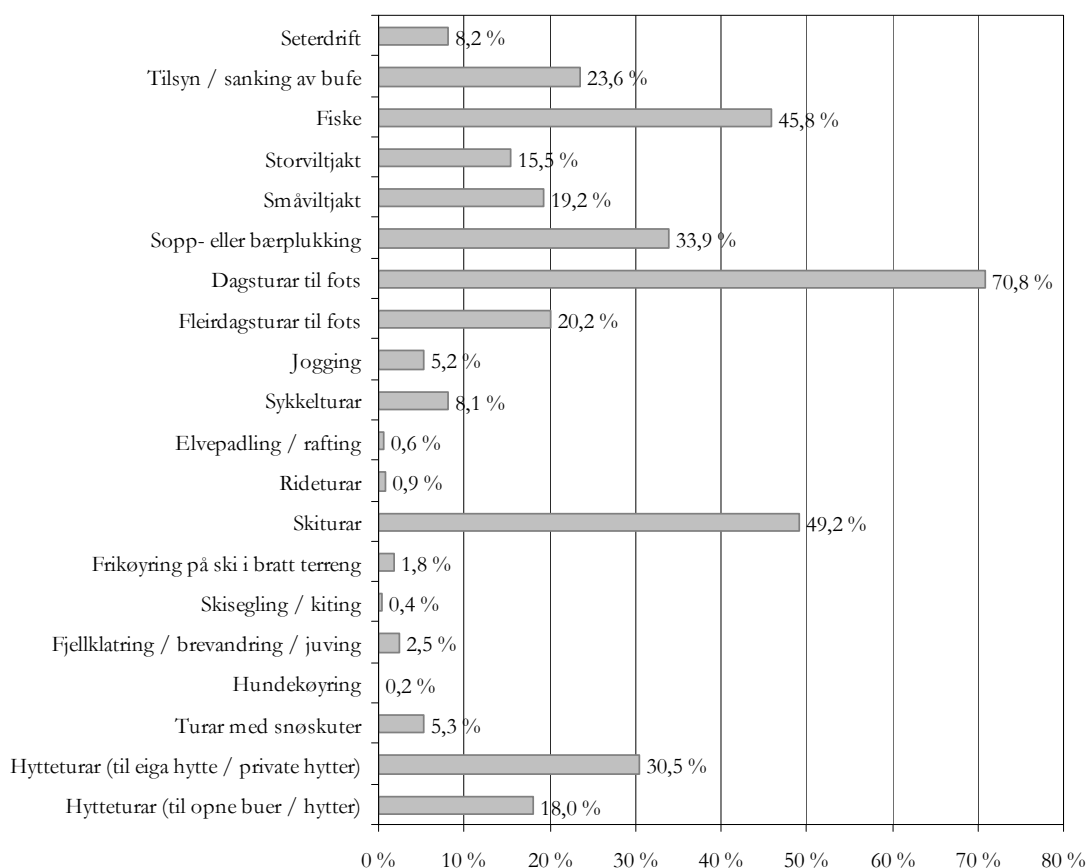

Tabell 2.5 Utstrekning i bruksområde (vektet for utdanningsnivå, N=307)

	Andel
Bruker stort sett heile området	9 %
Bruker vanlegvis berre område innafor den kommuna eg bur i	61 %
Bruker vanlegvis berre eitt bestemt område	30 %
I alt	100,0 %

Figur 2.2 gir en oversikt over hvordan lokalbefolkningen i Skjåk, Lom og Luster bruker "Breheimen-Mørkridsdalen". De vanligste bruksformålene er dagsturer til fots, skiturer, fisketurer, sopp- eller bærplukking og hytteturer til private hytter. Det er noe færre som bruker åpne buer og hytter, eller går flerdagsturer i området. Videre ser vi at "nyere" fritidsaktiviteter som elvepadling/rafting, skisegling/kiting, turer med snøskuter, frikjøring på ski i bratt terreng, fjellklatring og hundekjøring er begrenset.

Figur 2.2 Type bruk (vektet for utdanningsnivå, N=421)

Når det gjelder næringsaktiviteter, ser vi at det er en betydelig bruk av området til tilsyn og sanking av bufe. En klart mindre andel bruker området i forbindelse med seterdrift.

Storvilt- og småviltjakt kan fungere både som friluft- og næringsaktivitet. Det er noe mer småviltjakt enn storviltjakt innenfor utredningsområdet.

Tabell 2.6 viser at bruken av "Breheimen-Mørkridsdalen" er sterkt sesongavhengig. Brukshyppigheten er mye større om sommeren enn om vinteren. Bare 2 % bruker områder innen "Breheimen-Mørkridsdalen" flere ganger hver uke om vinteren, mot 11 % om sommeren. Det er i tillegg en klart større andel av befolkningen som aldri bruker området om vinteren i forhold til om sommeren (en forskjell på 23 prosentpoeng).

Tabell 2.6 *Hyppighet bruk (vektet for utdanningsnivå, N=400-407)*

Kor ofte brukte du området "Breheimen-Mørkridsdalen" det siste året?	I sommersesongen Andel	I vintersesongen Andel
Aldri	38 %	61 %
Om lag ein gong kvar månad eller sjeldnare	41 %	30 %
Om lag ein gong kvar veke	10 %	7 %
Fleire gonger kvar veke	11 %	2 %
I alt	100 %	100 %

For de fleste var bruken av området det siste året i samsvar med tidligere år (73 %). En relativt stor andel (23 %) oppga imidlertid at dette var mindre enn vanlig. Hva dette skyldes har vi ikke data for å si noe om.

Tabell 2.7 *Variasjon i bruk fra tidligere år (vektet for utdanningsnivå, N=336)*

Var dette meir eller mindre enn tidlegare år?	Andel
Omtrent som vanleg	73 %
Meir enn vanleg	4 %
Mindre enn vanleg	23 %
I alt	100 %

De som oppga å ha en sterk tilknytning til kommunen brukte "Breheimen-Mørkridsdalen" litt mer enn de med en svakere tilknytning (gamma - sommer: + 0,26 og gamma - vinter: + 0,22), og personer som er tilknyttet en husstand med bruks- eller eiendomsrettigheter innenfor utredningsområdet, brukte området mye mer enn de som ikke hadde slike rettigheter (gamma - sommer: + 0,67 og gamma - vinter: + 0,49). Vorkinn (2002) gjorde tilsvarende funn for Reinheimen-området.

2.4 Tilknytning til bestemte deler av ”Breheimen-Mørkridsdalen”

37 % oppga at det var en spesiell del av området de følte seg særlig knyttet til, mens hele 63 % ikke følte en ekstra tilknytning til noen særskilt del av området. Det er en mindre andel som føler særlig tilknytning til en del av området sammenlignet med Reinheimen-undersøkelsen. Her oppga 46 % at det var en spesiell del av området de kjente seg særlig knyttet til (Vorkinn 2002). Vi ba også respondentene oppgi *hvilket* område innenfor ”Breheimen-Mørkridsdalen” de kjenner seg ekstra knyttet til. Det var mange ulike navn som ble nevnt. De mest siterte stedene var Lomseggi, Mørkridsdalen og Sota.

De som oppga tilknytning til en spesiell del av området, ble bedt om å ta stilling til noen utsagn om sitt forhold til dette stedet. Respondentene plasserte seg på en skala fra 1 (svært uenig) til 5 (svært enig). Tabell 2.8 gir en oversikt over respondentenes gjennomsnittsskåre for de enkelte påstandene. Påstandene knyttet til opplevelse og glede ga høyest gjennomsnitt. Men også tilknytning i forhold til historie og slektstilhørighet har høy skåre. Det tyder på at mange har en historisk identitet til områder i ”Breheimen-Mørkridsdalen”, knyttet til at slekta har brukt dette særskilte området i lange tider.

Tabell 2.8 *Enighet til påstander (vektet for utdanningsnivå, N=137-148)*

	Gjennomsnitt (1 - Svært uenig, 5 - Svært enig)
Dette særskilte området er viktigare for meg enn dei fleste andre område	4,36
Å bruke dette særskilte området gjev meg mykje glede	4,65
Slekta mi har brukt dette særskilte området i lange tider	4,24
Eg har mange gode minner frå dette særskilte området	4,64

På samme måte som med brukshyppighet, varierer tilknytning til spesielle områder innenfor ”Breheimen-Mørkridsdalen” med tilknytning til bostedskommune (gamma: 0,34) og bruks- og eiendomsrettigheter (gamma: 0,80).

Om lag 70 % av de som var tilknyttet en husstand med bruks- eller eiendomsrett i ”Breheimen-Mørkridsdalen”, følte også tilknytning til en bestemt del av området. For de som ikke var tilknyttet en husstand med bruks- eller eiendomsrett i ”Breheimen-Mørkridsdalen”, var det derimot bare rundt 20 % som følte tilknytning til en bestemt del av området. Dette kan sees i sammenheng med Forberg (2001) sin analyse av lokal og kulturell identitet i Reinheimen/Nord-Gudbrandsdalen, og hvor han fremhever at de med bruks- og eiendomsrettigheter (enten det nå er sauebonde, fiskere eller jegere) driver sitt virke innenfor et avgrenset område. ”Til skilnad frå fotturisten ville ingen av dei kalle området dei brukar ein del av Reinheimen” (ibid:11). Dette gjelder sannsynligvis også de som har slike rettigheter innenfor ”Breheimen-Mørkridsdalen”.

2.5 Lokal kulturell identitet og bruks- og eiendomsrettigheter

Som et ledd i denne delen av konsekvensutredningen skal den lokale kulturelle identiteten skildres, med utgangspunkt i en rapport fra Reinheimen om lokal kulturell identitet i Nord-Gudbrandsdalen (Forberg 2001). I denne rapporten påpekes det at bruks- og eiendomsrettigheter er viktig for å forstå den lokale kulturelle identiteten til norddalsbygdene.

Ei sak er at sjølve rådveldet som ligg i slike rettar skaper ei slag samansmelting mellom person og ting. Noko anna er at bruks- og eigedomsrettar målber tradisjonar som er ei del av lokalkulturen. Den og den har i uminnelege tider setra der, dei og dei har fiska i vatnet, folk i denne grenda har så langt minnet rekk jakta i det fjellområdet, folk i min familie har i alle år plukka molte på nettopp den myra, osb. Alt dette er historiske renningar i den veven som lokale kulturelle identitar i røynda er (Forberg 2001:18-19).

Ifølge Forberg utgjør bruken av fjell og utmark til setring og annen tradisjonell næring noe langt mer enn bare matauk:

”Medan ”det frie livet” tradisjonelt utspelte seg på sætra og i tilknytning til jakt og fangst, kan vi i dag føre opp bruken store deler av lokalbefolkningen gjer av naturen som kjelde til rekreasjon i denne rubrikken” (ibid:3).

En relativ stor andel av lokalbefolkningen i Skjåk, Lom og Luster er tilknyttet husstander med en eller annen form for bruks- eller eiendomsrettigheter innenfor ”Breheimen-Mørkridsdalen” (om lag 30 %). På den annen side er det 70 % som ikke har denne formen for rettigheter. Andelen med bruks- eller eiendomsrettigheter varierer imidlertid betydelig mellom kommunene, fra Skjåk hvor nesten halvparten har bruks- eller eiendomsrettigheter (47 %), til Luster hvor kun 18 % har slike rettigheter. Undersøkelsen viser at personer som er tilknyttet husstander med bruks- eller eiendomsrettigheter i større grad føler tilknytning til en bestemt del av ”Breheimen-Mørkridsdalen enn de uten. Bruks- og eiendomsrettigheter i området er altså med å bidra til å skape tilhørighet og identitet til deler av området. Vi finner videre interessante forskjeller mellom de med rettigheter og de uten når det gjelder holdninger til eventuelt vern, hva slags bruk som bør tillates og framtidig forvaltning (se kapittel 3 og 4).

Samtidig påpeker Forberg (2001) at langt flere enn de som har juridiske bruks- eller eiendomsrettigheter også kan kjenne på sterk tilhørighet til deler av området, og bruker adjunkten fra Lesja som jakter på rein som eksempel. ”Når ho går på reinsjakt innover Asbjørnsdalen eller ved Fellingsvatnet og ser restar av gamle fangstanlegg, kjennar ho seg kanskje som ein lekk i ein tusenårig jakt- og fangsttradisjon” (ibid:19).

I Skjåk er alt areal innenfor utredningsområdet privat grunn, med Skjåk bygdeallmenning som største grunneier. Det er også i Skjåk den største andelen av lokalbefolkningen har bruks- eller eiendomsrettigheter i området. Forberg (2001) mener at historien til Skjåk allmenning kan leses som en snart tre hundre år lang strid mot storsamfunnet – ”først uttrykt ved skogeigar patisatet i Christiania, seinare ved

den norske staten (ibid: 20). Samtidig påpeker Forberg (2001:20) at det gjennom allmenningshistorien også har vært "ei indre demarkasjonslinje mellom dei med eigedomsrett og dei som berre har bruksrett. Det er umogleg å forstå den sosiale og politiske historia i Skjåk dei siste to hundre åra utan å ta omsyn til denne konflikten. Om det vil vere tilfelle i framtida er usikkert, mellom anna fordi ein stadig større del av folket ikkje har direkte tilknytning til jordbruket og derfor heller ikkje verken bruks- eller eigedomsrett".

3 Synspunkter på forvaltning av ”Breheimen-Mørkridsdalen”

3.1 Hvor verdifullt mener lokalbefolkningen at området er?

For å vurdere lokalbefolkningens oppfatninger av hvor verdifullt ”Breheimen-Mørkridsdalen” er, har vi i likhet med studien av Reinheimen (Vorkinn 2002) valgt å la respondentene sammenligne utredningsområdet med andre høyfjellsområder i Norge. I spørsmålsstillingen har vi nevnt faktorer som sjeldne dyre- eller plantearter og landskapskvaliteter. Som vi ser i tabell 3.1 mente de aller fleste at området er som gjennomsnittet eller mer verdifullt. Mens 46 % av lokalbefolkningen mente området er omtrent som gjennomsnittet, mente 48 % at det er blant de mest verdifulle høyfjellsområdene i Norge. Til sammenligning mente 54 % av lokalbefolkningen i kommunene ved Reinheimen at området er mer verdifullt enn gjennomsnittet (ibid.). Bare 6 % av lokalbefolkningen mente at området ”Breheimen-Mørkridsdalen” er blant de minst verdifulle høyfjellsområdene i Norge.

Tabell 3.1 *Vurdering av områdets verdi (vektet for utdanningsnivå, N=394)*[^]

	Andel
Mindre verdifullt enn gjennomsnittet	6 %
Omtrent som gjennomsnittet	46 %
Mer verdifullt enn gjennomsnittet	48 %
I alt	100 %

3.2 Kjennskap til og interesse for verneplanene

De fleste i Lom, Skjåk og Luster (77 %) har hørt om planene for å verne ”Breheimen-Mørkridsdalen” (se tabell 3.2). For alle alderskategorier over 30 år kjenner mer enn 70 % til planarbeidet. Blant respondentene i den yngste alderskategorien (18-29 år) har kun 50 % hørt om planene. En lignende tendens ble også vist i Reinheimen-undersøkelsen (Vorkinn 2002).

Tabell 3.2 *Kjennskap til verneplanene (vektet for utdanningsnivå, N=417)*

	Andel
Ja - har hørt om planene	77 %
Nei - har ikke hørt om planene	23 %
I alt	100 %

Det er videre forskjell mellom de som har tilknytning til et spesielt område innenfor "Breheimen-Mørkridsdalen" og de som ikke har en slik tilknytning. Blant de som har tilknytning til et spesielt område innenfor utredningsområdet, har 88 % hørt om planene. Det tilsvarende tallet for de som ikke har en slik tilknytning er 72 %. Dette gir en prosentdifferanse på 16.

Flere menn enn kvinner har hørt om planene (81 % mot 73 %), og blant de som er tilknyttet en husstand med bruks- eller eiendomsrettigheter innen utredningsområdet, har flere kjennskap til planene enn de som ikke er tilknyttet husstater med slike rettigheter (85 % mot 74 %).

Blant de som har kjennskap til planarbeidet er det en middels stor interesse for verneplanene (se tabell 3.3). På en skala fra 0 (ikke interessert i det hele tatt) til 6 (svært interessert), svarte 22 % at de er svært interesserte og 16 % at de ikke er interessert i det hele tatt. Gjennomsnittlig interesse ligger på 3,4. Respondentene i Reinheimen-undersøkelsen (Vorkinn 2002) viste noe høyere interesse for tilsvarende planarbeid (gjennomsnitt: 4,4).

Interessen for verneplanarbeidet i "Breheimen-Mørkridsdalen" varierer ikke vesentlig i forhold til alder, kjønn eller tilknytning til bostedskommune. Men vi ser en forskjell i interesse for planene mellom de som har bruks- eller eiendomsrett i utredningsområdet og de som ikke har slike rettigheter. Dersom man slår sammen respondentene som har svart 4, 5 eller 6 på spørsmålet om interesse for planarbeidet, vil 59 % av de som har bruks- eller eiendomsrettigheter falle i denne kategorien, mot 45 % blant de som ikke har bruks- eller eiendomsrettigheter.

Tabell 3.3 *Interesse for verneplanene (vektet for utdanningsnivå, N= 327)*

	Andel
0 - Ikkje interessert i det heile	16 %
1	5 %
2	10 %
3	19 %
4	13 %
5	15 %
6 - Svært interessert	22 %
I alt	100 %

En klar hovedvekt av befolkningen mente, ikke overraskende, at det er viktig å ta vare på naturen i området (se tabell 3.4). Hele 44 % mente at dette er svært viktig. Svarene spriker imidlertid når det gjelder om vern er det beste virkemidlet i så måte (se tabell 3.5). Det er like mange som mener at et vern av området er viktig (krysset av på alternativ 4, 5 eller 6), som mener at et vern av området ikke er viktig (krysset av på alternativ 0, 1 eller 2). En av fem mener det verken er viktig eller uviktig med et vern.

Tabell 3.4 *Viktighet - ta vare på naturen i området (vektet for utdanningsnivå, N=403)*

	Andel
0 - Ikkje viktig i det heile	5 %
1	3 %
2	5 %
3	17 %
4	13 %
5	13 %
6 - Svært viktig	44 %
I alt	100 %

Tabell 3.5 *Viktighet - verne naturen i området (vektet for utdanningsnivå, N=408)*

	Andel
0 - Ikkje viktig i det heile - området vert godt nok forvalta i dag	28 %
1	6 %
2	6 %
3	20 %
4	10 %
5	9 %
6 - Svært viktig	21 %
I alt	100 %

Når det gjelder navnet på utredningsområdet, spurte vi om ”Breheimen-Mørkridsdalen” er greit eller om de synes området skulle hatt et annet navn. De fleste (77 %) svarte at navnet er greit. Som vi ser av tabell 3.6 er det klare forskjeller mellom kommunene på dette spørsmålet. Mens hele 91 % i Luster mente navnet var greit, var andelen i Skjåk 74 %.

Tabell 3.6 *Om navnevalget for utredningsområdet (vektet for utdanningsnivå, N=398)*

	Skjåk	Lom	Luster
Navnet er greit	74 %	84 %	91 %
Området burde hatt et annet navn	26 %	16 %	9 %

Vi ba de som ikke var enige i navnevalget om å foreslå et alternativt navn, og de fleste forslagene er kun Breheimen. Mange mente at Breheimen er tilstrekkelig og at

”Breheimen-Mørkridsdalen” blir for tungt. Det var også noen som foreslo at Lomseggen burde vært med i navnet. Også enkelte andre stedsnavn ble nevnt av noen få. Enkelte poengterte at det er uheldig at bare et av flere dalfører i utredningsområdet skal være med i navnet.

3.3 Synspunkter på verneform

Vi ba respondentene ta stilling til følgende spørsmål: *Viss det no blir slik at området blir verna etter naturvernlova, meiner du at det vil gjere nokon forskjell for lokalsamfunnet om området blir verna som nasjonalpark med delområde som landskapsvernområde og naturreservat, eller om heile området blir verna som landskapsvernområde?* Over halvparten (60 %) svarte ”vet ikke” på dette spørsmålet, noe som tyder på at mange ikke vet eller er usikre på forskjellen av de ulike verneformene og konsekvensene av disse. Av de som hadde en mening, svarte 29 % ja (at valg av verneform har betydning) og 11 % nei (at valg av verneform ikke har noen betydning).

Vi ba videre respondentene om å utdype hvorfor det vil innebære eller eventuelt ikke innebære en forskjell, og ut fra svarene å dømme ser det ut til at enda flere enn 60 % ikke ser forskjellene når det gjelder implikasjoner av henholdsvis nasjonalpark og landskapsvernområde. Det kan imidlertid også være at spørsmålsstillingen ble for komplisert.

Tabell 3.7 *Betydning av verneform (vektet for utdanningsnivå, N=414)*

	Andel
Nei - valg av verneform har ingen betydning	11 %
Ja - valg av verneform har betydning	29 %
Vet ikke	60 %
I alt	100 %

3.4 Hvem bør ha forvaltningsansvar?

Det er flere alternativer for hvem som kan ha forvaltningsansvaret for ulike typer forvaltningsoppgaver. Vi begrenset oss til de tre mest aktuelle alternativene for ”Breheimen-Mørkridsdalen”:

- Hver enkelt kommune
- Et fellesutvalg for kommunene Skjåk, Lom og Luster
- Fylkesmannen med rådgivende utvalg

For et sett utvalgte forvaltningsoppgaver ble respondentene bedt om å krysse av for hvilket av disse alternativene de mener bør ha forvaltningsansvaret.

Tabell 3.8 Forvaltningsansvar (vektet for utdanningsnivå, N=397-415)

	Hver enkelt kommune	Et fellesutvalg for kommunene Skjåk, Lom og Luster	Fylkesmannen med rådgivende utvalg
... ha ansvaret for å følge opp plikter i internasjonale avtaler om f.eks. villrein, rovdyr og biologisk mangfold	43 %	35 %	22 %
... ha det overordnede ansvaret for høyfjellsområdene	45 %	44 %	11 %
... ha det overordnede ansvaret for seterdalene og de skogkleddede områdene nær bygdene	72 %	22 %	6 %
... avgjøre søknader om bygging av hytter, buer og naust i området	69 %	20 %	11 %
... avgjøre søknader om bygging og rehabilitering av setre og andre landbruksbygninger i området	77 %	15 %	8 %
... avgjøre søknader om bygging av veier, anlegg av grustak o.l. i området	61 %	24 %	15 %
... avgjøre søknader om bygging av reiselivsanlegg i området	54 %	32 %	14 %
... avgjøre søknader om opparbeiding, merking og skilting av stier innenfor "Breheimen-Mørkridsdalen"	48 %	44 %	8 %
... avgjøre søknader om snøscooterkjøring	64 %	22 %	14 %

Det generelle inntrykket er at de aller fleste ønsker lokal forvaltning, og at hver enkelt kommune skal ha ansvaret for de konkrete forvaltningsoppgavene i "Breheimen-Mørkridsdalen". Tilsvarende er det generelt en lav oppslutning om at Fylkesmannen med rådgivende utvalg skal ha forvaltningsansvaret for området. Ordningen med et fellesutvalg for kommunene kommer i en mellomposisjon.

Forvaltningsalternativet med et fellesutvalg for de tre kommunene får høy oppslutning for oppgaven med å opparbeide, merke og skilte stier i området, samt når det gjelder å ha det overordnede ansvaret for høyfjellsområdene (over 40 %). Alternativet får også høy oppslutning for forvaltningsoppgaven å følge opp plikter i internasjonale avtaler om for eksempel villrein, rovdyr og biologisk mangfold, og å avgjøre søknader om bygging av reiselivsanlegg (over 30 %). Dette er overordnede forvaltningsoppgaver som det kan være nyttig å arbeide med på tvers av kommunegrensene. Det er likevel

verdt å merke seg at også for disse oppgavene mente flest at hver enkelt kommune bør ha hovedansvaret.

Når det gjelder mer konkrete forvaltningsoppgaver var det en relativt stor oppslutning om at avgjørelser skal fattes i hver enkelt kommune. Det gjelder særlig det å avgjøre søknader om bygging av hytter, buer og naust (69 %), om bygging og rehabilitering av setre og andre landbruksbygninger (77 %) og avgjøre søknader om snøscooterkjøring (64 %). Det var også relativt stort flertall for at hver enkelt kommune skal ha det overordnede ansvaret for seterdalene og de skogkledde områdene nær bygdene (72 %). Selv om dette er å regne som en overordnet forvaltningsoppgave, tyder svargivningen på at det er større lokal bruk av seterdalene enn høyfjellsområdene, og at det derfor blir viktig å beholde et lokalt selvstyre.

For søknader om bygging av veier, anlegg av grustak og lignende var det noe færre som mente at hver enkelt kommune bør ha ansvaret, men dog fremdeles et flertall (61 %). Det samme gjelder ansvaret for å avgjøre søknader om bygging av reiselivsanlegg (54 %).

Fylkesmannen med rådgivende utvalg fikk høyest oppslutning (22 %) for forvaltningsoppgaven å følge opp plikter i internasjonale avtaler om for eksempel villrein, rovdyr og biologisk mangfold.

Det er større oppslutning om at hver enkelt kommune bør ha forvaltningsansvaret for verneområdet "Breheimen-Mørkridsdalen" sammenlignet med tilsvarende undersøkelse i kommunene knyttet til Reinheimen. For 7 av 11 forvaltningsoppgaver i Reinheimen var det halvparten eller mer som ønsket en forvaltningsmyndighet over det kommunale nivået (Vorkinn 2002), det vil si til fellesutvalget av de berørte kommunene. For "Breheimen-Mørkridsdalen" ønsker et flertall av lokalbefolkningen at kommunen skal ha ansvaret for 6 av 9 forvaltningsoppgaver. De to kommunale alternativene har samlet sett størst oppslutning for alle 9 forvaltningsoppgaver.

For fire av forvaltningsoppgavene finner vi en signifikant sammenheng mellom respondentenes syn på hvem som bør ha forvaltningsansvar og deres bruks- og eiendomsrettigheter i utredningsområdet (se tabell 3.9). Personer som er tilknyttet husholdninger med bruks- eller eiendomsrett i "Breheimen-Mørkridsdalen" er oftere tilhengere av kommunalt ansvar enn de uten slike rettigheter. Tabell 3.9 viser prosentdifferansen i syn på hvem som bør ha forvaltningsansvaret mellom de med bruks- eller eiendomsrettigheter og de uten slike rettigheter for disse fire forvaltningsoppgavene. Tall med positivt fortegn indikerer at det er flere blant de med bruks- eller eiendomsrettigheter som ønsker det aktuelle forvaltningsalternativet enn blant de uten slike rettigheter. Tall med negativt fortegn indikerer at det er færre blant de med bruks- eller eiendomsrettigheter som ønsker forvaltningsalternativet enn blant de uten. Av tabellen ser vi at det er en særlig stor forskjell i synspunkter mellom personer med og uten bruks- eller eiendomsrettigheter for forvaltningsoppgaven med å følge opp internasjonale avtaler om for eksempel villrein, rovdyr og biologisk mangfold. Her er det 29 % flere som ønsker at kommunen skal ha forvaltningsansvaret blant de med bruks- eller eiendomsrettigheter enn blant de uten.

Tabell 3.9 *Forskjeller i syn på forvaltningsalternativ mellom personer med og uten bruks- eller eiendomsrettigheter innenfor utredningsområdet (vektet for utdanning, N=396-402)*

	Hver enkelt kommune	Et fellesutvalg for kommunene Skjåk, Lom og Luster	Fylkesmannen med rådgivende utvalg
... ha ansvaret for å følge opp plikter i internasjonale avtaler om f.eks. villrein, rovdyr og biologisk mangfold	29	÷15	÷14
... avgjøre søknader om bygging av veier, anlegg av grustak o.l. i området	14	÷11	÷3
... avgjøre søknader om bygging av reiselivsanlegg i området	12,4	÷3,1	÷9,3
... avgjøre søknader om snøscooterkjøring	14,2	÷4,0	÷10,1

Tilsvarende forskjeller finner vi mellom personer med og uten tilknytning til landbruksnæringen. For alle forvaltningsoppgavene er personer med tilknytning til landbruksnæringen oftere tilhengere av kommunalt ansvar enn de uten en slik tilknytning (se tabell 3.10). Det er imidlertid verdt å merke seg at forvaltningsoppgaven å avgjøre søknader om bygging og rehabilitering av setre og andre landbruksbygninger i området gir det minste utslaget med en prosentdifferanse på 19 mellom de to gruppene, til tross for at dette er den mest landbruksaktuelle forvaltningsoppgaven.

Tabell 3.10 *Forskjeller i syn på forvaltningsalternativ mellom personer med og uten tilknytning til landbruksnæringen (vektet for utdanning, N=398-415)*

	Hver enkelt kommune	Et fellesutvalg for kommunene Skjåk, Lom og Luster	Fylkesmannen med rådgivende utvalg
... ha ansvaret for å følge opp plikter i internasjonale avtaler om f.eks. villrein, rovdyr og biologisk mangfold	20	÷16	÷4
... ha det overordnede ansvaret for høvfjellsområdene	24	÷22	÷2
... avgjøre søknader om bygging av hytter, buer og naust i området	25	÷11	÷14
... avgjøre søknader om bygging og rehabilitering av setre og andre landbruksbygninger i området	17	÷8	÷9
... avgjøre søknader om bygging av veier, anlegg av grustak o.l. i området	17	÷9	÷8

... avgjøre søknader om bygging av reiselivsanlegg i området	23	÷11	÷12
... avgjøre søknader om snøscooterkjøring	18	÷4	÷14

3.5 Holdninger til bruk og vern

I tillegg til spørsmålet om hvem som bør forvalte ”Breheimen-Mørkridsdalen”, er hva slags bruk som skal tillates i området i framtiden også et viktig spørsmål.

Lokalbefolkningens holdninger til dette ble belyst ved at vi ba respondentene ta stilling til seks ulike utsagn om bruk og vern, på en skala fra 1 (svært uenig) til 7 (svært enig), hvor 4 indikerte at respondenten verken var enig eller uenig i utsagnet (se tabell 3.11).

Det var stor enighet lokalt om at ”den tradisjonelle bruken av ”Breheimen-Mørkridsdalen” (jakt, fiske, beiting) ikkje gjer skade på naturen”. Dersom vi summerer andelene for svaralternativ 5, 6 og 7 var hele 89 % enige i dette utsagnet. Tilsvarende var det stor enighet om at ”det er naudsynt å oppretthalde kulturlandskapet i området gjennom tradisjonell bruk”. 87 % var enige i dette (svaralternativ 5, 6 og 7). I likhet med undersøkelsen for Reinheimen er det også for dette aktuelle området stor oppslutning om at den tradisjonelle bruken bør fortsette selv om området blir vernet.

Det var videre stor enighet lokalt om at ”det er viktig at lokalbefolkninga i kommunene rundt ”Breheimen-Mørkridsdalen” har moglegheit til å nytte området til næringsverksemd”. 76 % var enige i dette utsagnet.

Tabell 3.11 *Hva slags bruk kan tillates? (vektet for utdanningsnivå, N=399-416)*

	1	2	3	4	5	6	7		
	Svært uenig						Svært enig		Gjennomsnitt
Det er viktig at lokalbefolkninga i kommunane rundt "Breheimen-Mørkridsdalen" har moglegheit til å nytte området til næringsverksemd	3 %	1 %	2 %	18 %	11 %	11 %	54 %	5,8	
Større inngrep som til dømes alpinbakkar, vegar, hyttefelt og vasskraftutbygging kan ikkje tillatast	22 %	8 %	8 %	19 %	9 %	7 %	27 %	4,2	
Det er naudsynt å verne "Breheimen-Mørkridsdalen" som nasjonalpark/ landskapsvernområde for å vere sikker på at naturen i området ikkje blir øydelagt	24 %	8 %	4 %	20 %	7 %	7 %	30 %	4,2	
Den tradisjonelle bruken av "Breheimen-Mørkridsdalen" (jakt, fiske, beiting) gjer ikkje skade på naturen	1 %	1 %	1 %	8 %	2 %	8 %	79 %	6,5	
Det er naudsynt å oppretthalde kulturlandskapet i området gjennom tradisjonell bruk	3 %	0 %	1 %	9 %	5 %	13 %	69 %	6,3	
Dei som nyttar "Breheimen-Mørkridsdalen" til næringsverksemd, må få høve til å tilpasse verksemda til moderne drift, til dømes snøskuterkøyring i samband med turistverksemd, eller traktorkøyring i samband med sauesanking	11 %	4 %	4 %	16 %	7 %	7 %	60 %	5,3	

Når det gjelder utsagnet "større inngrep som til dømes alpinbakkar, vegar, hyttefelt og vasskraftutbygging kan ikkje tillatast", sprikte svarene i langt større grad. Nesten halvparten (43 %) var enige, mens 38 % var uenige. 19 % var verken enige eller uenige. Svarene viser også en polarisert tendens, ved at de største andelene respondenter krysset av på ytterlighetene. 27 % var svært enige, mens 22 % var svært uenige i at større inngrep ikke kan tillates.

Det var relativt stor enighet om at ”dei som nyttar ”Breheimen-Mørkridsdalen” til næringsverksemd må få høve til å tilpasse verksemda til moderne drift, til dømes snøskuterkøyring i samband med turistverksemd, eller traktorkøyring i samband med sauesanking”. Mens 74 % var enige, mens bare 19 % var uenige. Gjennomsnittskåren er på 5,3, det vil si godt over det nøytrale punktet på skalaen (4). For tilsvarende spørsmål i Reinheimen-undersøkelsen var gjennomsnittskåren 4,4 (Vorkinn 2002). Det ser altså ut til å være en noe mer positiv holdning til denne type bruk i ”Breheimen-Mørkridsdalen” enn i Reinheimen.

På utsagnet om ”det er naudsynt å verne Breheimen-Mørkridsdalen” som nasjonalpark/ landskapsvernområde for å vere sikker på at naturen i området ikkje blir øydelagt”, sprikte igjen svarene. Den største andelen (44 %) var enige om at det er nødvendig med vern, mens 36 % var uenige. Den resterende femtedelen var verken enige eller uenige.

Dette er den samme tendensen vi ser i spørsmålet om man synes det er viktig å verne naturen i området ”Breheimen-Mørkridsdalen” (se tabell 3.5). Undersøkelsen viser altså at lokalbefolkningen nesten er delt på midten når det gjelder synet på om området bør vernes etter naturvernloven, med et lite flertall for vern. En relativt stor andel har ikkje tatt stilling til spørsmålet.

For flere av utsagnene i tabell 3.11, fant vi en sammenheng mellom syn på hva slags bruk som kan tillates og tilknytning til husstand med bruks- eller eiendomsrettigheter innenfor utredningsområdet. Tabell 3.12 viser gjennomsnittlig plassering på skalaen fra 1 til 7 for de to ulike gruppene.

Tabell 3.12 *Forskjeller i syn på framtidig bruk mellom personer med og uten bruks- eller eiendomsrettigheter innenfor utredningsområdet (vektet for utdanningsnivå, N=399-416)*

	Ikke bruks- /eiendoms- rettigheter	Bruks- /eiendoms- rettigheter
”det er viktig at lokalbefolkninga i kommunane rundt ”Breheimen-Mørkridsdalen” har moglegheit til å nytte området til næringsverksemd”	5,5	6,6
”Større inngrep som til sømes alpinbakkar, vegar, hyttefelt og vasskraftutbygging kan ikkje tillast”	4,2	4,0
”det er naudsynt å verne ”Breheimen-Mørkridsdalen” som nasjonalpark/ landskapsvernområde for å vere sikker på at naturen i området ikkje blir øydelagt”	4,3	4,0
”den tradisjonelle bruken av ”Breheimen-Mørkridsdalen” (jakt, fiske, beiting) ikkje gjer skade på naturen”	6,4	6,7
”det er naudsynt å oppretthalde kulturlandskapet i området gjennom tradisjonell bruk”	6,2	6,5
”dei som nyttar ”Breheimen-Mørkridsdalen” til næringsverksemd, må få høve til å tilpasse verksemda til moderne drift, til dømes snøskuterkøyring i samband med turistverksemd, eller traktorkøyring i samband med sauesanking”	4,9	6,1

Personer tilknyttet husstander med bruks- eller eiendomsrett innenfor ”Breheimen-Mørkridsdalen” tenderer til å være mer positive til fortsatt tradisjonell bruk av området, og også til nyere bruksformål. Dette kommer særlig fram i påstandene om at ”det er viktig at lokalbefolkninga i kommunane rundt ”Breheimen-Mørkridsdalen” har moglegheit til å nytte området til næringsverksemd” og at ”dei som nyttar ”Breheimen-Mørkridsdalen” til næringsverksemd, må få høve til å tilpasse verksemda til moderne drift (...)”.

Vi fant en tilsvarende sammenheng mellom syn på hva slags bruk som kan tillates og tilknytning til landbruksnæringa (se tabell 3.13). Personer som har en tilknytning til landbruksnæringa tenderer til å være mer positive til tradisjonell og ny bruk av området.

Tabell 3.13 *Forskjeller i syn på framtidig bruk mellom personer med og uten tilknytning til landbruksnæringen (vektet for utdanningsnivå, N=399-416)*

	Ingen tilknytning til landbruksnæringen	Tilknytning til landbruksnæringen
”det er viktig at lokalbefolkninga i kommunane rundt ”Breheimen-Mørkridsdalen” har moglegheit til å nytte området til næringsverksemd”	5,3	6,0
”Større inngrep som til sømes alpinbakkar, vegar, hyttefelt og vasskraftutbygging kan ikkje tillatast”	4,4	4,1
”det er naudsynt å verne ”Breheimen-Mørkridsdalen” som nasjonalpark/ landskapsvernområde for å vere sikker på at naturen i området ikkje blir øydelagt”	5,3	3,9
”den tradisjonelle bruken av ”Breheimen-Mørkridsdalen” (jakt, fiske, beiting) gjer ikkje skade på naturen”	6,2	6,6
”det er naudsynt å oppretthalde kulturlandskapet i området gjennom tradisjonell bruk”	6,4	6,3
”dei som nyttar ”Breheimen-Mørkridsdalen” til næringsverksemd, må få høve til å tilpasse verksemda til moderne drift, til dømes snøskuterkøyring i samband med turistverksemd, eller traktorkøyring i samband med sauesanking”	4,4	5,5

4 Konsekvenser av vern og 0-alternativet

4.1 Vernets konsekvenser for framtidig bruk og opplevelse av områdets verdi

Hvordan tror lokalbefolkningen at vern vil påvirke deres opplevelse og bruk av ”Breheimen-Mørkridsdalen”?

Respondentene ble stilt spørsmålet:

”Viss ”Breheimen-Mørkridsdalen” vert verna som nasjonalpark eller landskapsvernområde kan dette påvirke både korleis folk bruker området, og det kan påvirke korleis området blir opplevd. Viss området vert verna, vil dette påvirke din bruk eller oppleving av området?”

Når det gjelder bruk svarte de aller fleste (75 %) at det blir som før, mens 15 % svarte vet ikke (tabell 4.1). Bare 6 % svarte de antakelig vil bruke området mindre, mens 4 % svarte at de antakelig vil bruke det mer. Dette tyder på at et vern av ”Breheimen-Mørkridsdalen” sannsynligvis får marginal betydning for lokalbefolkningen sin bruk av området.

Tabell 4.1 *Vernets påvirkning på framtidig bruk (vektet for utdanningsnivå, N=419)*

	Andel
Mykje mindre	2 %
Noko mindre	4 %
Som før	75 %
Litt meir	3 %
Mykje meir	1 %
Veit ikkje	15 %
I alt	100 %

På spørsmålet om vernets påvirkning på opplevelse av områdets verdi, var det flere som mente vern vil få betydning for dem, men på ulike måter. 22 % svarte at et vern antakelig vil redusere områdets verdi, og 22 % at et vern ville gi området større verdi. Av de som svarte at området vil få mindre verdi, var en større andel på den ytterligste skalaen (det vil si at de antar at området vil få langt mindre verdi), i forhold til de som

svarte at området vil få langt større verdi enn før. 38 % svarte at om ”Breheimen-Mørkridsdalen” blir verna vil området antakelig ha samme verdi som før for dem. 18 % svarte vet ikke.

Et eventuelt vern ser altså ut til å få større betydning for områdets opplevde verdi enn for bruken, noe som kan tyde på vernestatusen har en symbolsk betydning i enten negativ eller positiv retning. Disse tallene er nesten identisk med tilsvarende spørsmålsstilling i Reinheimen-undersøkelsen (Vorkinn 2002).

Tabell 4.2 *Vernets påvirkning på opplevelse av områdets verdi (vektet for utdanningsnivå, N=419)*

	Andel
Langt mindre verdi	15 %
Litt mindre verdi	7 %
Same verdi som før	38 %
Litt større verdi enn før	13 %
Langt større verdi enn før	9 %
Veit ikkje	18 %
I alt	100 %

Videre spurte vi mer konkret om hvilke konsekvenser respondentene mener vernet vil innebære samlet sett for henholdsvis friluftsliv, landbruk, jakt og fiske, turisme, villreinens leveområde, andre naturverdier og kulturlandskapsverdier (se tabell 4.3). Tabellen viser gjennomsnittlig plassering på skalaen fra $\div 3$ til $+3$ for de to gruppene, hvor $\div 3$ innebærer at respondentene mente at vernet ville medføre negative konsekvenser, og $+3$ innebærer at respondentene mente vernet ville innebære positive konsekvenser.

Tabell 4.3 *Konsekvenser av vern (vektet for utdanningsnivå, N=379-394)*

	$\div 3$	$\div 2$	$\div 1$	0	1	2	3	Gjennomsnitt
Friluftsliv	10 %	1 %	7 %	43 %	8 %	11 %	20 %	0,5
Landbruk	38 %	10 %	15 %	28 %	3 %	2 %	4 %	$\div 1,3$
Jakt og fiske	17 %	5 %	10 %	44 %	6 %	8 %	10 %	$\div 0,2$
Turisme	19 %	5 %	6 %	28 %	9 %	14 %	19 %	0,2
Villreinens leveområde	13 %	1 %	2 %	43 %	8 %	7 %	27 %	0,6
Andre naturverdier	8 %	2 %	7 %	49 %	9 %	8 %	17 %	0,4
Kulturlandskapsverdier	15 %	6 %	5 %	38 %	8 %	7 %	21 %	0,2

Om lag 40 % mente at vernet ikke vil ha noen konsekvenser for friluftsliv, jakt og fiske i området. Nesten like mange (39 %) mente imidlertid at vernet vil ha positive

konsekvenser for friluftslivet. De som mener vernet vil gi positive konsekvenser for jakt og fiske er færre (24 %).

Når det gjelder turisme mente hovedandelen (42 %) at vernet samlet sett vil ha positive konsekvenser, mens 30 % svarte negative konsekvenser. Når det gjelder natur- og landskapskvaliteter tror mange at vernet ikke vil ha noen konsekvenser. De fleste mente imidlertid at vernet vil ha positiv effekt for villreinsens leveområde (42 %), mens 43 % svarte at vernet ikke vil ha noen effekt. 16 % mente at vernet vil ha negative konsekvenser for villreinen. Videre mente 34 % at vernet vil ha positive konsekvenser for andre naturverdier. 49 % svarte ingen effekt, mens 17 % ga uttrykk for at vernet vil ha negative konsekvenser for andre naturverdier. Befolkningen er mer delt når det gjelder vernets konsekvenser for kulturlandskapsverdier. Her tror 36 % at vernet vil ha positive konsekvenser, mens 26 % tror vernet vil ha negative konsekvenser.

Synet på konsekvenser av vern for friluftsliv, naturverdier og kulturlandskapsverdier er ulikt for personer med og uten tilknytning til husstand med bruks- eller eiendomsrettigheter innenfor utredningsområdet. Personer uten bruks- eller eiendomsrettigheter innenfor utredningsområdet mener oftere at vernet ville ha positive effekter, enn personer med slike rettigheter. Tabell 4.4 viser gjennomsnittlig plassering på skalaen fra $\div 3$ til $+3$ for de to gruppene.

Tabell 4.4 *Forskjeller i syn på konsekvenser av vern mellom personer med og uten bruks- eller eiendomsretter innenfor utredningsområdet (vektet for utdanningsnivå, N=379-394)*

	Ikke bruks- /eiendoms- rettigheter	Bruks- /eiendoms- rettigheter
Friluftsliv	0,81	$\div 0,05$
Andre naturverdier	0,61	0,05
Kulturlandskapsverdier	0,52	$\div 0,47$

En lignende forskjell finner vi mellom personer med og uten tilknytning til landbruksnæringen (se tabell 4.5). Personer uten tilknytning til landbruksnæringen mener oftere at et vern vil innebære positive konsekvenser enn personer med tilknytning til landbruksnæringen. Dette kommer særlig frem i de to gruppenes syn på konsekvenser for landbruk og for kulturlandskapsverdier.

Tabell 4.5 *Forskjeller i syn på konsekvenser av vern mellom personer med og uten tilknytning til landbruksnæringen (vektet for utdanningsnivå, N=...)*

	Ingen tilknytning til landbruksnæringen	Tilknytning til landbruksnæringen
Landbruk	$\div 0,73$	$\div 1,46$
Jakt og fiske	0,37	$\div 0,29$
Villreinsens leveområde	1,43	0,41
Andre naturverdier	0,9	0,31
Kulturlandskapsverdier	1,04	0,0

4.2 Konsekvenser av 0-alternativet og ulike verneformer

Som en del av undersøkelsen skulle en få fram konsekvensene av 0-alternativet og forskrifter for nasjonalpark og landskapsvernområde, samt naturreservat der Fylkesmannen vurderer det å være aktuelt. 0-alternativet innebærer at området ikke blir vernet og dagens aktivitets-, plan- og vernstatus gjelder – og hvor plan- og bygningsloven er det sentrale virkemiddelet knyttet til arealutviklingen. Blir området vernet, blir det naturvernloven som i hovedsak vil gjelde.

Alternativ 1A har nasjonalpark som hovedverneformål og med mindre delområder vernet som landskapsvernområder og naturreservater. Alternativ 1B opererer også med nasjonalpark som hovedverneform og delområder vernet som landskapsvernområder, men uten naturreservater. Alternativ 2 operer med landskapsvern som eneste verneform.

4.2.1 Konsekvenser av 0-alternativet

I et notat i tilknytning til verneplanarbeidet, datert 13.07.07, blir 0-alternativet beskrevet. Gjennomgangen av gjeldende kommuneplaner for Skjåk, Lom og Luster viser at utredningsområdet i all hovedsak er lagt ut til LNF-område (landbruk, natur og friluftsliv). I kommuneplanen for Skjåk 2006-2016 er ni spredte delområder markert der naturvern hensyn skal være dominerende (syv reinkalvingsområder, ett reintrekkområde og ett område med høyt biologisk mangfold). Et område er markert der friluftslivshensyn skal være dominerende. Slike prioriteringer er imidlertid ikke juridisk bindende, kun retningsgivende. I følge notatet er det ingen utbyggingsplaner innenfor utredningsområdet som er nedfelt i kommuneplanen, med unntak av et reguleringsarbeid for seks til åtte nye hytter i tilknytning til eksisterende hyttefelt like innenfor utredningsområdet i Lom. Ved Grotli i Skjåk kommune, like utenfor utredningsområdet, er det en godkjent reguleringsplan for inntil 75 nye hytter, samt et annet område rett utenfor utredningsområdet som er merket av som ”Fritidsbustader – framtidig”.

En komparativ undersøkelse som sammenlignet statlig vern etter naturvernloven og kommunal arealplanlegging etter plan- og bygningsloven, viser at landskapsvern hindrer utbygginger over tid i større grad enn arealplanlegging (Falleth et al. 2003). I studien ble sammenlignbare verdifulle natur- og kulturlandskap fokusert. Mens Søndre Jeløy og Jærstrendene landskapsvernområder framsto som like ubebygde som da vernet ble opprettet på 1970- og 1980-årene, var sammenlignbare områder i hhv. Rygge og Karmøy som ble forvaltet etter plan- og bygningsloven blitt fragmentert med utbygginger av en rekke boliger og næringsbygg.

Selv om denne studien hadde fokus på områder som i større grad er utsatt utbyggingspress enn ”Breheimen-Mørkridsdalen”, er det sannsynlig at 0-alternativet ikke hindrer utbygginger og tiltak i utredningsområdet over tid på samme måte som vern etter naturvernloven. Selv om det i følge gjeldende kommuneplaner ikke legges opp til mange nye hyttefelt og andre tiltak i utredningsområdet, vil området være mer sårbart for utbygginger enn uten vern. Kommuneplaner skal vurderes på nytt og rulleres jevnlig, og innebærer derfor ikke noe varig vern av området. Studier viser at bruks- og næringshensyn synes å veie tyngre enn miljøhensyn i den kommunale

arealplanleggingen (Kleven 1999; Hovik 2002). Selv om Fylkesmannen og andre instanser kan fremme innsigelser til kommunale planer etter plan- og bygningsloven, er det i praksis begrensninger i hvor langt denne myndigheten kan brukes når utbyggingspresset er stort (Stokke 2002). Spørreskjemaundersøkelsen knyttet ”Breheimen-Mørkridsdalen” viste for øvrig at en relativ stor andel av befolkningen (22 %) var svært uenig i at større inngrep som f.eks. alpinbakker, veier, hyttefelt og vannkraftutbygging ikke kan tillates i området. At denne andelen som ønsker åpning for slik utbygging var såpass stor kan ytterligere indikere at 0-alternativet ikke gir et tilstrekkelig bevaring av området og at det er et behov for vern.

I Forberg (2002) sitt forvitringsscenarium knyttet til 0-alternativet for Reinheimen blir en utvikling med ukontrollert utbygging som følge av inntektssvikten i landbruket skissert som det verste alternativet og en trussel mot den kulturelle identiteten i området. På den annen side er det mulig at kommunene uten vern vil kunne få til en samordnet forvaltning og planlegging, og en fortsatt styrt og balansert utvikling mellom næring og vern (som Forberg betegner som fornyingsscenariet knyttet til 0-alternativet).

4.2.2 Konsekvenser av vern

Vår spørreskjemaundersøkelse viser for det første at lokalbefolkningen mener at et vern (enten det blir nasjonalpark eller landskapsvernområde) vil innebære marginale konsekvenser for lokalbefolkningens bruk av området. Noe annerledes kan det imidlertid være når det gjelder naturreservater hvor det i større grad legges restriksjoner på ferdsel og bruk.

Et annet funn er at et vern trolig vil innebære at området får en endret symbolsk verdi for en betydelig andel av lokalbefolkningen. Et interessant funn er at det er omtrent like mange som mener vern antakelig vil føre til at området får mindre verdi som de som mener området vil få større verdi.

Undersøkelsen viser at en stor del av lokalbefolkningen frykter at et vern samlet sett vil ha negative konsekvenser for landbruksnæringen. Ikke overraskende er andelen særlig stor blant dem med tilknytning til landbruk. Når det gjelder turisme er derimot meningene mer delte, hvor mange også tror et vern kan gi positive konsekvenser.

En studie utført av NIBR viste at landskapsvern etter naturvernloven (med fokus på Jærstrendene og Søndre Jeløy landskapsvernområder) ikke ga vesentlige begrensninger for tradisjonelt landbruk og småskala naturbasert næringsutvikling (Falleth et al. 2003). Slike aktiviteter lot seg kombinere med verneformålet. På den annen side begrenset landskapsvernet enkelte nye næringer mer enn arealplanleggingen etter plan- og bygningsloven.

I forskriftsmalene som ble sendt ut til utrederne for hhv. nasjonalparker, landskapsvernområder og naturreservater blir forslag til vernebestemmelser vist. I og med at naturreservater kun er aktuelt for mindre avgrensede områder, vil vi vurdere forskriftsmalene for nasjonalpark og landskapsvernområde i forhold til hva slags bruk som kan tillates og ikke. I punkt 1.1 i forskriftsmalen for nasjonalpark står det at området er vernet mot inngrep av enhver art (med opplisting av en rekke tiltak). For

landskapsvern står det i punkt 1.1 at området er vernet mot inngrep som vesentlig kan endre eller virke inn på landskapets art eller karakter.

Punkt 1.2 nevnes tiltak som vernebestemmelsene ikke er til hinder for. Denne listen er betydelig lenger for landskapsvern enn for nasjonalpark. Punkt 1.3 nevner tiltak som forvaltningsmyndigheten kan gi tillatelse til. Mens det for nasjonalpark kun er snakk om ombygging og mindre utvidelse av bygninger, er ordet 'mindre' ikke med i forskriftsmalen for landskapsvernområde. Og i motsetning til forskriftsmalen for nasjonalpark, har man for landskapsvernområde åpnet opp for oppføring av nye bygninger og anlegg som er nødvendige for jordbruksformål i enkelte delområder. I et landskapsvernområde vil det "være adgang til normal jordbruksdrift på fylldyrket mark inklusiv vekstskifte". Beite er tillat både i forskriftsmalen for nasjonalpark og landskapsvernområde. For landskapsvern presiseres det at beiting normalt ikke er noe problem, og også en rekke steder ønskelig for å opprettholde landskapsverdiene. Alt i alt ser det ut til at en nasjonalpark vil innebære noe mer restriksjoner for landbruk enn et landskapsvern.

På den andre side blir det gjerne fremhevet at nasjonalpark trekker til seg folk utenbygds, noe som kommunene kan utnytte positive til turisme og annen næringsvirksomhet.

Forberg (2001) trekker fram ulike scenarier knyttet til nasjonalpark/landskapsvern, bare landskapsvern og status quo (0-alternativet). I den forbindelse peker han på at et mulig scenarium hvor landskapsvern blir oppfattet langt mindre provoserende blant lokalbefolkningen enn nasjonalpark, både fordi nasjonalpark er en strengere verneform og på grunn av svakere ideologiske føringer. Et slikt resonnement finner liten støtte i vårt materiale. Majoriteten ser ikke ut til å ha noen klare oppfatninger av forskjellene mellom ulike verneformer. Hvem som bestemmer og har beslutningsmyndighet ser derimot ut til å bety mye for lokalbefolkningen.

Studien av landskapsvern og kommunal arealplanlegging viste for øvrig at hvilket kunnskaps- og verdigrunnlag man vektlegger, hvilke prosesser og institusjoner ansvarlig forvaltningsmyndighet bygger opp for deltakelse og innflytelse fra berørte, betyr vel så mye for oppslutningen og legitimiteten som spørsmålet om vern eller ikke vern og hvem som skal være ansvarlig myndighet (Falleth et al. 2003). Vi vil derfor i neste delkapittel belyse noen erfaringer med ulike forvaltningsmodeller knyttet til prøveprosjektene med lokal forvaltning av fire store verneområder.

4.3 Erfaringer med forvaltningsmodellene i prøveprosjektene med lokal forvaltning av store verneområder

Forsøket med lokal forvaltning omfatter fire store verneområder. Lokale og regionale myndigheter har fått ansvar for å forvalte området etter verneforskriften. Forsøkene er ulike med hensyn på når områdene ble vernet og forsøkene satt i gang, og hvordan den lokale forvaltningen er organisert. Også verneform og verneformål varierer (Falleth og Hovik 2008: 13-14).

Setesdal Vesthei – Ryfylkeheiane landskapsvernområde ble opprettet 28. april 2000. Verneformålet er å ta vare på leveområdet til Europas sørligste villreinstamme, og å

ivareta et særmerket landskap. Fra 1. juli 2001 fikk hver av de åtte berørte kommunene delegert forvaltningsmyndigheten for sin del av landskapsvernet. Det er opprettet et interkommunalt rådgivende samordningsorgan formalisert som et interkommunalt foretak (kommuneloven § 27) med eget sekretariat. Styret for dette organet er sammensatt av politikere (ordførere). Det er også etablert et nettverksforum for kommuneadministrasjonene og en referansegruppe med medlemmer fra berørte brukergrupper. Kommunene utarbeidet forvaltningsplanen i regi av samordningsorganet. Kommunene er klageinstans.

Forollhogna nasjonalpark, med tilgrensende landskapsvernområder ble opprettet 21. desember 2001. Formålet var å bevare et stort, sammenhengende og nesten urørt fjellområde med særlige biologiske kvaliteter og et særpreget naturlandskap. Landets mest produktive villreinstamme lever i området. Fra 1. mai 2003 fikk de sju berørte kommunene delegert forvaltningsmyndighet for egne verneområder. Det er opprettet et interkommunalt rådgivende samarbeidsorgan bestående av politikere og et administrativt fagutvalg hvor alle kommunene er representert. Sekretariatsfunksjonen ivaretas av en av kommunene. Fylkesmannen utarbeidet forvaltningsplanen.

Dovrefjell-Sundalsfjella nasjonalpark, med tilgrensende vernområder ble opprettet 3. mai 2002. Verneformålet er å ta vare på et stort, vesentlig urørt fjellområde, dets høyfjellsøkosystem med tilhørende arter og naturtyper, en viktig del av leveområde for villreinen, og å bevare geologiske forekomster og kulturminner. Delegasjon av forvaltningsmyndigheten skjedde 1. juli 2003. Dovrefjellrådet, som er et interkommunalt/fylkeskommunalt organ, har forvaltningsmyndighet for nasjonalparken (hjemlet i forsøksloven). Dovrefjellrådet er sammensatt av ett politisk og ett administrativt oppnevnt medlem fra hver av de åtte berørte kommunene og fire berørte fylkeskommunene. Rådet har et arbeidsutvalg og sekretariat. Dette rådet er også rådgivende organ for forvaltningen av de omkringliggende verneområdene, men her er det den enkelte kommune som har forvaltningsmyndighet. Rådet utarbeidet forvaltningsplanen.

Blåfjella - Skjækerfjella nasjonalpark ble opprettet 17. desember 2004. Formålet er å ivareta et stort og sammenhengende naturområde. Forvaltningsmyndigheten er delt mellom kommunene, Fylkesmannen og reindriftsforvaltningen. Kommunene fikk delegert forvaltningsmyndighet fra 1. februar 2006, reindriftsforvaltningen fra 1. mars 2006. Det er opprettet et nasjonalparkråd, ledet av Nord-Trøndelag fylkeskommune og med deltakelse fra kommunene og berørte grupper. I tillegg finnes et fagforum. Fylkesmannen er sekretariat. Nasjonalparkrådet utarbeidet forvaltningsplanen, men har ut over det ingen besluttende myndighet.

I nasjonalparker og landskapsvernområder forvaltet av Fylkesmannen er det i en del tilfeller opprettet tilsynsutvalg som skal ivareta kontakten med kommunene. For Jotunheimen nasjonalpark og Utladalen landskapsvernområde er det opprettet kommunevise tilsynsutvalg som er statlige utvalg, men valgt av kommunene. De har en rådgivende funksjon overfor fylkesmennene, med uttalerett i de fleste sakene etter verneforskriften. Det holdes en fellessamling for alle fem utvalgene en gang i året. I Jostedalsbreen nasjonalpark er det opprettet et rådgivende tilsynsutvalg med en representant fra hver av de sju berørte kommunene. Kommunene er representert ved

ordfører. Utvalget skal gi råd til forvaltingsmyndigheten i overordnede og prinsipielle saker som berører de store linjene i forvaltningen av nasjonalparken. Det er oss bekjent ikke gjennomført noen evalueringer eller studier av hvordan slike tilsynsutvalg eller rådgivende organ fungerer, og derfor er det umulig å si noe om hvordan slike fungerer i forhold til lokale forvaltningsmodeller.

Spørreundersøkelsen blant innbyggerne i de tre kommunene som er berørt av ”Breheimen-Mørkisdalen” viser at lokalbefolkningen ønsker en lokal forvaltning av området. Evalueringen av de fire forsøkene med lokal forvaltning viste også stor oppslutning om lokal forvaltning (Falleth og Hovik 2008). Kommunal forvaltning av store verneområder har stor tilslutning fra innbyggerne i de berørte kommunene. Det er dessuten betydelig lokalpolitisk engasjement i verneforvaltningen i forsøksområdene. Det er lite trolig at ordninger med statlig forvaltningsansvar og kommunale rådgivende tilsynsutvalg vil oppnå like stor folkelig oppslutning og lokalpolitiske engasjement som kommunal forvaltning. Som ventet er det lokale engasjementet til en viss grad fokusert på bruk og næringsutvikling i tilknytning til verneområdene (Falleth og Hovik 2008), og undersøkelsen vår blant innbyggerne i kommunene som er berørte av ”Breheimen-Mørkisdalen” viser også at folk her er opptatt av at bruksrettigheter og – interesser ivaretas. Evalueringen av de fire forsøksområdene konkluderte med at forskjeller i forvaltningspraksis heller skyldtes forskjeller i lokal tradisjon for bruk av områdene enn ulike forvaltningsmodeller. Vår utredning viser små forskjeller i mellom kommunene hva bruk og tilhørighet til området angår. Derimot er det til dels betydelige forskjeller internt i alle tre kommunene, der de med tradisjonelle bruksrettigheter og sterk tilknytning til området er betydelig mer skeptisk til vern enn andre. Lokalt forvaltningsansvar kan tenkes å bidra til å sikre oppslutning om forvaltningen blant disse særlig berørte (med bruksrettigheter).

Evalueringen av forsøkene med lokal forvaltning konkluderer med noen generelle utfordringer for kommunalt forvaltningsansvar, bl.a. at statlige myndigheter har muligheter til å sanksjonere overfor kommuner som ikke følger rammene for sin myndighet og å få utviklet mer forpliktende interkommunalt samarbeid (Falleth og Hovik 2008). Ulike forvaltningsmodeller vil altså trolig ha forskjellige styrker og utfordringer: Lokal forvaltning vil trolig medføre en sterkere lokal oppslutning og forankring, men større utfordringer knyttet til en helhetlig forvaltning enn hva som er tilfelle for statlig forvaltning. Vår utredning gir få indikasjoner på at en står overfor særlige utfordringer knyttet til en helhetlig og likeartet forvaltning i området. Utfordringene knyttet til en forvaltning med sterk lokal forankring og oppslutning synes større.

4.4 Endringer i kommunale arbeidsoppgaver

Undersøkelser av lokal forvaltning av store verneområder viser at lokal forvaltning kan føre til betydelige endringer i arbeidsoppgaver, men at der er store variasjoner avhengig av type oppgaver. Ressursbruken til saksbehandling, som i hovedsak er knyttet til dispensasjonssøknader, for eksempel for byggesaker og motorferdsel, må kommunene ta seg av både før og etter et vern, og antall saker og saksbehandlingstiden er ikke vesentlig endret før og etter vernet. Forskjellen er først

og fremst at sakene må behandles etter to lovverk og at det for noen typer saker kan ble mer omstendelige krav til behandling enn tidligere (Falleth og Hovik 2008; Skjeggedal 2008). Vernet har imidlertid medført noen transaksjonskostnader knyttet til koordinering på tvers av kommunegrensene. Ressursbruken vil være avhengig av forvaltningsmodell. Dersom koordinerende organ bare har rådgivende myndighet overfor kommunene, kan det ble ressurskrevende saksbehandlingsprosesser, særlig dersom kommunene er uenige. Denne utfordringen kan imidlertid være mer begrenset for "Breheimen-Mørkridsdalen" da det bare er tre kommuner involvert, selv om det ikke bare er antall kommuner som påvirker dette.

Arbeidet med forvaltningsplaner kan medføre stor arbeidsmengde for kommunalt ansatte, slik det for eksempel er dokumentert i forsøket med et fellesutvalg for de berørte kommunene som har forvaltningsansvar for Dovrefjell – Sunndalsfjella nasjonalpark og tiliggende verneområder (Asplan Viak 2008).

Det meste av arbeidet vil likevel sannsynligvis være knytta til arbeidet med informasjon, kontakt med grunneiere, tilrettelegging for bruk av områdene og skjøtselstiltak. Disse oppgaver vil også øke framover, fordi økt satsing på tilrettelegging, skjøtsel og også næringsutvikling, jf. "Fjellteksten" i St.prp. nr. 65 (2002-2003) fra mai 2003, vil gi nye ambisjoner, forventninger, og også arbeidsoppgaver, for naturforvaltningen. Tradisjonelle naturforvaltningsoppgaver som jakt, fiske, villrein, rovdyr og friluftsliv, blir supplert med nye oppgaver knytta til vegetasjon, skjøtsel, bygninger, kulturminner, guiding og landbruksdrift (Skjeggedal 2008).

4.5 Grunneiernes deltakelse i forvaltning og skjøtsel

Grunneierne har et stort ansvar for forvaltning og skjøtsel, og bør involveres aktivt i både planleggings- og forvaltningsfasen uavhengig av hvilken forvaltningsmodell som velges. En løsning er at grunneierne representeres i rådgivende utvalg, og at dette utvalget brukes aktivt og kan danne en felles arena mellom ulike aktører for å finne fram til balanserte praktiske løsninger. Studien av forvaltning av landskapsvernområde på Søndre Jeløy har vist at aktiv bruk av rådgivende utvalg har bidratt til en åpen forvaltning og at man her sammen med grunneiere har greid å finne fram til omforente løsninger knyttet til forvaltning og skjøtsel (Falleth 2002; Falleth et al. 2003). I flere tilfeller vil aktiv skjøtsel være nødvendig for å opprettholde natur- og landskapsverdiene, og i den forbindelse er man avhengig av å spille på lag med grunneierne. Kompensasjonsordninger/andre økonomiske støtteordninger knyttet til skjøtsel og vedlikehold til bønder og grunneiere kan også være en vei å gå for å få med seg denne viktige gruppen i forvaltningen av området. Også et utstrakt samarbeid med landbruksmyndighetene kan være en vei å gå, bl.a. for en mer samordnet virkemiddelbruk (se under).

4.6 Forslag til avbøtende tiltak

Spørreskjemaundersøkelsen avdekker følgende forhold det etter vårt syn vil være av avgjørende betydning å ta i betraktning i det videre arbeidet med verneplanen for "Breheimen-Mørkridsdalen":

- Store deler av lokalbefolkningen ønsker at kommune skal ha betydelig ansvar for de konkrete forvaltningsoppgavene
- Store deler av lokalbefolkningen mener det er nødvendig å opprettholde kulturlandskapet gjennom tradisjonell bruk, og at de som driver næringsvirksomhet i området må få tilpasse virksomheten til moderne drift

Det første punktet indikerer at kommunene bør være aktive i planlegging og forvaltning i området, uansett valg av forvaltningsmodell og verneform. Opprettelse av en felles arena for samforvaltning hvor relevante aktører er med, kan være en fruktbar vei å gå i så måte.

Det andre forslaget til avbøtende tiltak er å velge landskapsvern for de områder hvor det er betydelig landbruksvirksomhet og hvor kulturlandskapet er avhengig av fortsatt drift for å opprettholde verneverdiene. Aktivt og åpent samarbeid med bønder og grunneiere er i den forbindelse helt essensielt for å lykkes.

I det videre arbeidet vil det også være viktig å ha en helhetlig tilnærming, med et bredt samarbeid mellom ulike sektorer og forvaltningsnivåer, både i utarbeidelse av verneforskrift, forvaltningsplan og i den løpende forvaltningen. Det er bl.a. viktig å se ulike statlige mål i sammenheng, bl.a. i forhold til landbruk, turisme og naturforvaltning. Naturforvaltningen bør samarbeide nært med landbruksforvaltningen, for å integrere elementer av dagens landbrukspolitikk med verneformålet, særlig knyttet til anvendelse av SMIL-midler. Det er en utfordring knyttet til samordnet bruk av de ulike virkemidlene som ligger i de to sektorene, særlig knyttet til kulturlandskapsverdier. Konkret kan det bl.a. dreie seg om at de vernede områdene hvor kulturlandskap er verneverdi bør ha høy prioritet når SMIL-midler og midler innenfor regionale miljøprogram tildeles. Dette kan og bør sees i sammenheng med økonomiske tilskuddsordninger over forvaltningsbudsjettet for verneområder (Miljøverndepartementets budsjett). Også økonomiske overføringer til kommuner med store vernede arealer over inntektssystemet kan virke konfliktdepende.

Til slutt vil vi nevne at aktiv og bred medvirkning er viktig i forhold til både verneplanarbeidet og i den løpende forvaltningen. I den forbindelse er det viktig med en lyttende holdning, samtidig som vernemyndighetene er tydelige i forhold til sine egne mål i sin kommunikasjon med de berørte.

5 Oppsummering og konklusjoner

5.1 Tilknytning og bruk

I undersøkelsen har vi kartlagt tilknytning eller tilhørighet på ulike nivåer; tilknytning til bostedskommunen, tilknytning til utredningsområdet og tilknytning til enkeltområder innenfor utredningsområdet for ”Breheimen-Mørkridsdalen”.

Befolkningen i de tre kommunene som berøres av verneplanene, Skjåk, Lom og Luster, synes å ha en sterk tilknytning til sin bostedskommune. Andelen som vurderer å flytte fra kommunen er svært lav. Befolkningens tilknytning til utredningsområdet er målt ut fra i andelen med bruks- eller eiendomsrettigheter i området, og ut fra hyppigheten i bruken av området sommer og vinter. Om lag 30 % av befolkningen oppga at de hadde en tilknytning til utredningsområdet gjennom bruks- eller eiendomsrettigheter, og over 60 % oppga at de brukte ”Breheimen-Mørkridsdalen” i forbindelse med arbeid eller fritid. Bruken av området var sterkt sesongavhengig, og befolkningen brukte området hyppigere om sommeren enn om vinteren.

For ”Breheimen-Mørkridsdalen” var det færre som oppga å føle seg ekstra knyttet til en bestemt del av utredningsområdet, enn det som var tilfelle for befolkningen i kommunene rundt Reinheimen (Vorkinn 2002). Blant de med bruks- og eiendomsrettigheter var det imidlertid en betydelig større del som følte en slik tilknytning enn befolkningen som en helhet.

37 % av lokalbefolkningen oppga at de aldri har brukt området ”Breheimen-Mørkridsdalen”. Området er mest brukt i forbindelse med fritid (56 %). 18 % oppga at de har brukt området i forbindelse med arbeid. Bruken av området er sterkt sesongavhengig, og befolkningen bruker området hyppigere om sommeren enn om vinteren.

Som et ledd i denne delen av konsekvensutredningen skal den lokale kulturelle identiteten skildres, med utgangspunkt i en rapport fra Reinheimen om lokal kulturell identitet i Nord-Gudbrandsdalen (Førberg 2001). I denne rapporten påpekes det at bruks- og eiendomsrettigheter er viktig for å forstå den lokale kulturelle identiteten til norddalsbygdene. I dag er som nevnt bare et mindretall av lokalbefolkningen i Skjåk, Lom og Luster tilknyttet husstander med bruks- eller eiendomsrettigheter innenfor ”Breheimen-Mørkridsdalen”. Undersøkelsen viser at personer som er tilknyttet husstander med bruks- eller eiendomsrettigheter oftere føler tilknytning til en bestemt del av ”Breheimen-Mørkridsdalen enn de uten. Bruks- og eiendomsrettigheter i området er altså med å bidra til å skape tilhørighet og identitet til deler av området. Vi finner videre interessante forskjeller mellom de med rettigheter og de uten når det

gjelder holdninger til eventuelt vern, hva slags bruk som bør tillates og framtidig forvaltning.

5.2 Synspunkter på vern

Lokalbefolkningen er nesten delt på midten når det gjelder spørsmålet om vern etter naturvernloven er et riktig virkemiddel for ”Breheimen-Mørkridsdalen”. 40 % mente det er viktig å verne området, men like mange mente at et vern ikke er viktig i det hele tatt fordi området blir godt nok forvaltet i dag. Oppfatninger om at det er en massiv lokal motstand mot vern, slik det ofte framstilles i offentlige medier må derfor nyanseres.

Selv om vi har sett at befolkningen er delt i synet på vern, har vår undersøkelse avdekket at det er en betydelig motstand mot vern av ”Breheimen-Mørkridsdalen” i deler av lokalbefolkningen i Skjåk, Lom og Luster. Motstanden gjør seg spesielt gjeldende blant de som har tilknytning til landbruksnæringen, spesielt når det gjelder oppfatninger av konsekvensene av et eventuelt vern på landbruket. Når det gjelder valg av verneformer etter naturvernloven ser det ut til at mange ikke har noen klare meninger om dette, eller at det er vanskelig å skille mellom dem.

5.3 Synspunkter på framtidig forvaltning

Undersøkelsen viser at lokalbefolkningen i de tre kommunene i stor grad ønsker lokal forvaltning av ”Breheimen-Mørkridsdalen”, konkretisert ved at hver enkelt kommune skal ha hovedansvar for de aktuelle forvaltningsoppgavene. Tilsvarende er det relativt lav oppslutning om at Fylkesmannen med rådgivende utvalg skal ha ansvaret. For forvaltningsoppgaver med overordnet karakter og avgjørelse av tyngre tiltak som bygging av veier, reiselivsanlegg og så videre, er det en del som ønsker at et fellesutvalg for kommunene Skjåk, Lom og Luster skal ha ansvaret, men også for disse oppgavene er det et flertall som ønsker at ansvaret skal ligge på den enkelte kommune. Dette skiller seg fra Reinheimen-undersøkelsen, hvor de fleste mente at de overordnede forvaltningsoppgavene bør tillegges et interkommunalt organ (Vorkinn 2002). Den sterke støtten til at hver enkelt kommune bør ha ansvaret skiller seg også fra undersøkelsene for de store verneområdene som er gjenstand for forsøk med lokal forvaltning.

5.4 Synspunkter på bruk og vern

Det er stor enighet lokalt om at den tradisjonelle bruken av ”Breheimen-Mørkridsdalen” bør fortsette, og at den også er nødvendig for å opprettholde kulturlandskapskvaliteter i området. Videre var de fleste av den oppfatning at næringsdrivende må få tilpasse virksomheten til moderne drift, for eksempel snøskuterkjøring i forbindelse med turistvirksomhet og traktorkjøring i forbindelse med sauesanking. Når det gjelder spørsmålet om større inngrep kan tillates i området, sprikte svarene langt mer. 43,3 % mente at større inngrep som alpinbakker, veier, hyttefelt og vasskraftutbygging ikke kan tillates, var 37,3 % uenige i dette. Det er for

øvrig verdt å merke seg at såpass mange som 22 % oppga å være *svært* uenig i at større inngrep ikke kan tillates.

5.5 Betydningen av bruks- og eiendomsrettigheter

Tilknytning gjennom bruks- eller eiendomsrettigheter synes å ha en sterk betydning i forhold til holdninger til vern og bruk, og til framtidig forvaltning. Den delen av befolkningen som har bruks- eller eiendomsrettigheter innenfor "Breheimen-Mørkridsdalen" ønsker oftere lokal forvaltning enn de som ikke har slike rettigheter. Dette kom klarest frem i forhold til forvaltningsoppgaver som synes å ha en direkte forbindelse med bruks- og eiendomsrettigheter; avgjøring av søknader om bygging av veier, anlegging av grustak, og lignende, avgjøring av søknader om bygging av reiselivsanlegg og avgjøring av søknader om snøskuterkjøring.

Den delen av befolkningen som har bruks- eller eiendomsrettigheter innenfor "Breheimen-Mørkridsdalen" er også mer liberale i forhold til hva slags bruk som skal kunne tillates innenfor utredningsområdet i framtiden. De er mer positive til at området skal kunne brukes til næringsvirksomhet, og at slik virksomhet skal kunne tilpasses moderne drift. En høyere andel av de med bruks- eller eiendomsrettigheter mener også at tradisjonell drift er nødvendig for å opprettholde kulturlandskapet og at slik bruk ikke gjør noen skade på naturen, enn de som ikke har slike rettigheter. Til sist er det blant de med bruks- eller eiendomsrettigheter i området færre som ser behovet for et vern, sammenlignet med de uten slike rettigheter. Også tilknytning til landbruk ga samme utslag.

5.6 Konsekvenser av 0-alternativet

0-alternativet inneværer at området ikke blir vernet og dagens aktivitets-, plan- og vernestatus gjelder – og hvor plan- og bygningsloven fremdeles blir den det sentrale virkemiddelet knyttet til arealutviklingen. Undersøkelser viser at plan- og bygningsloven gir en svakere beskyttelse av verneverdige områder som er gjenstand for utbyggingspress sammenlignet med landskapsvern (Falleth et al. 2003). Selv om denne studien hadde fokus på områder som i større grad er utsatt utbyggingspress enn "Breheimen-Mørkridsdalen", er det sannsynlig 0-alternativet ikke vil hindre utbygginger og tiltak i utredningsområdet over tid på samme måte som vern etter naturvernloven. Selv om det i følge gjeldende kommuneplaner ikke legges opp til mange nye hyttefelt og andre tiltak, vil området være mer sårbart for utbygginger enn uten vern. Kommuneplaner skal vurderes på nytt og rulleres jevnlig, og innebærer derfor ikke noe varig vern av området. Selv om Fylkesmannens miljøvern avdeling og andre instanser kan fremme innsigelser til kommunale planer etter plan- og bygningsloven, viser det seg at det i praksis kan være begrensninger i hvor langt denne myndigheten kan brukes når utbyggingspresset er stort (Stokke 2002).

5.7 Konsekvenser av vern

Vår spørreskjemaundersøkelse tyder på at et vern av ”Breheimen-Mørkridsdalen” får marginal betydning for lokalbefolkningen sin bruk av området. Et eventuelt vern ser imidlertid ut til å få større betydning for områdets opplevde verdi, noe som kan tyde på at vernestatusen har en symbolsk betydning i enten negativ eller positiv retning. Mens 21,7 % svarte at et vern antakelig vil redusere områdets verdi, mente 22,1 % at et vern ville gi området større verdi.

Undersøkelsen viser videre at en stor del av lokalbefolkningen frykter at et vern samlet sett vil kunne ha negative konsekvenser for landbruksnæringen. Ikke overraskende er andelen særlig stor blant dem med tilknytning til landbruk. Når det gjelder turisme er derimot meningene mer delte, hvor mange også tror et vern kan gi positive konsekvenser.

En studie utført av NIBR viste at landskapsvern etter naturvernloven (med fokus på Jærstrendene og Søndre Jeløy landskapsvernområder) ikke ga vesentlige begrensninger for tradisjonelt landbruk og småskala naturbasert næringsutvikling (Falleth et al. 2003). Slike aktiviteter lot seg kombinere med verneformålet. På den annen side begrenset landskapsvernet enkelte nye næringer mer enn arealplanleggingen etter plan- og bygningsloven. Forskriftsmalene som ble sendt ut til utrederne viser at alt i alt innebærer en nasjonalpark mer restriksjoner for landbruk enn et landskapsvern. For områder som i dag har aktiv setring er det kun alternativene landskapsvern (samt ikke vern) som utredes. Her er ikke nasjonalpark aktuelt.

På den andre side blir det gjerne fremhevet at nasjonalpark trekker til seg folk utenbygds, noe som kommunene kan utnytte positive til turisme og annen næringsvirksomhet.

Vår undersøkelse tyder på at mange ikke ser forskjellen mellom de tre ulike verneformene, med ulike kombinasjoner av nasjonalpark, landskapsvernområde og naturreservat. Dette er i og for seg ikke så overraskende da det ofte ikke er entydige forskjeller på de ulike verneformene når det gjelder grad av restriksjoner, og vil være avhengig av den konkrete verneforskrift. Det kan se ut til at spørsmålet om hvem som bestemmer betyr mer for folk enn valg av verneform.

5.8 Forslag til avbøtende tiltak

Grunneierne har et stort ansvar for forvaltning og skjøtsel, og bør involveres aktivt i både planleggings- og forvaltningsfasen uavhengig av hvilken forvaltningsmodell som velges. En løsning er at grunneierne representeres i rådgivende utvalg, og at dette utvalget brukes aktivt og kan danne en felles arena mellom ulike aktører for å finne fram til balanserte praktiske løsninger.

Kompensasjonsordninger/andre støtteordninger knyttet til skjøtsel og vedlikehold til bønder og grunneiere kan også være en vei å gå for å få med seg denne viktige gruppen i forvaltningen av området. Også et utstrakt samarbeid med landbruksmyndighetene kan være en vei å gå, bl.a. for en mer samordnet virkemiddelbruk.

Vår spørreskjemaundersøkelse avdekker følgende forhold det etter vårt syn vil være av avgjørende betydning å ta i betraktning i det videre arbeidet med verneplanen for ”Breheimen-Mørkridsdalen”:

- Store deler av lokalbefolkningen ønsker at kommune skal ha betydelig ansvar for de konkrete forvaltningsoppgavene
- Store deler av lokalbefolkningen mener det er nødvendig å opprettholde kulturlandskapet gjennom tradisjonell bruk, og at de som driver næringsvirksomhet i området må få tilpasse virksomheten til moderne drift

Det første punktet indikerer at kommunene bør være aktive i planlegging og forvaltning i området, uansett valg av forvaltningsmodell og verneform. Opprettelse av en felles arena for samforvaltning hvor relevante aktører er med, og hvor kommunene spiller en viktig rolle, kan være en fruktbar vei å gå i så måte.

Det andre forslaget til avbøtende tiltak er å velge landskapsvern for de områder hvor det er betydelig landbruksvirksomhet og hvor kulturlandskapet er avhengig av fortsatt drift for å opprettholde verneverdiene. Aktivt og åpent samarbeid med bønder og grunneiere er i den forbindelse helt essensielt for å lykkes.

I det videre arbeidet vil det også være viktig å ha en helhetlig tilnærming, med et bredt samarbeid mellom ulike sektorer og forvaltningsnivåer, både i utarbeidelse av verneforskrift, forvaltningsplan og i den løpende forvaltningen. Det er bl.a. viktig å se ulike statlige mål i sammenheng, bl.a. i forhold til landbruk, turisme og naturforvaltning. Naturforvaltningen bør samarbeide nært med landbruksforvaltningen, for å tilpasse dagens landbrukspolitikk med verneformålet. Det er en utfordring knyttet til samordnet bruk av de ulike virkemidlene som ligger i de to sektorene, særlig knyttet til kulturlandskapsverdier. Konkret kan det dreie seg om at de vernede områdene hvor kulturlandskap er verneverdi bør ha høy prioritet når SMIL-midler og midler innenfor regionale miljøprogram tildeles. Dette kan og bør sees i sammenheng med økonomiske tilskuddsordninger over forvaltningsbudsjettet for verneområder (Miljøverndepartementets budsjett). Også økonomiske overføringer til kommuner med store vernede arealer over inntektssystemet kan virke konfliktdempende.

Til slutt vil vi nevne at aktiv og bred medvirkning er viktig i forhold til både verneplanarbeidet og i den løpende forvaltningen. I den forbindelse er det viktig med en lyttende holdning, samtidig som vernemyndighetene er tydelige i forhold til sine egne mål i sin kommunikasjon med de berørte.

Referanser

- Asplan Viak (2008): Evaluering av prøveprosjekt med lokal forvaltning av Dovrefjell – Sunndalsfjella og tilliggende verneområder. Sluttrapport.
- Direktoratet for naturforvaltning (2007): Fastsett uttreiingsprogram. Verneplan for Breheimen – Mørkridsdalen. Brev til Fylkesmannen i Oppland, datert 27.02.2007.
- Falleth, E.I. (2002): Forvaltning av bruks- og verneinteresser på Søndre Jeløy. Landskapsvernområde i Moss kommune. NIBR-notat 2002:119.
- Falleth, E.I, S. Hovik og K.B. Stokke (2003): Sammenligning av arealplanlegging og landskapsvern som virkemidler i forvaltningen av verneverdige områder. I Utmark 2003-1.
- Falleth, E.I., S. Hovik og C. Sandstrom (2008): Blåfjella – Skjækerfjella. Låarte – Skæhkere. Evaluering av et lokalt forvaltningsforsøk i en nasjonalpark. NIBR-rapport 2008:1
- Falleth, E.I. og S. Hovik (2006): Lokal forvaltning av verneområder. En evaluering av kommunal forvaltning i Setesdal – Vesthei Ryfylkeheiane. NIBR-rapport 2006:18.
- Falleth, E.I. og S. Hovik (2008): Lokal forvaltning av store verneområder. Erfaringer fra fire forsøk. NIBR-rapport 2008:11.
- Forberg, S. (2001): Forvaltning av Reinheimen og lokal kulturell identitet i Nord-Gudbrandsdalen. Konsekvensutgreiing i samband med dei planlagde verneområda i Reinheimen.
- Hellevik, O. (1991): Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap. 5. utgave. Universitetsforlaget.
- Hovik, S. (2002): Planlegging for bruk og vern. En studie av Karmøy kommune sin forvaltning av naturområder. NIBR-notat 2002:126.
- Inst.S.nr.92 (1996-1997): Innstilling fra energi- og miljøkomiteen om forslag fra stortingsrepresentantene Eva R. Finstad, Gunnar Fatland, Tore A. Liltvedt og Ansgar Garbrielsen om at verneplan for Setesdal Vesthei – Ryfylkeheiene legges fram for Stortinget til behandling. Referert i Falleth og Hovik (2008).

Kleven, T. (red.) (1999): En dagsorden for norsk planlegging. Åtte artikler og et program. NIBRs Pluss-Serie 1-99.

Skjeggedal, T. (2008): Lokal forvaltning av verneområdene i Forollhogna. Sluttrapport fra evaluering av forvaltningsforsøket. Notat 2008:1. Steinkjer: Trøndelag Forskning og Utvikling.

Skjåk, K.K. og B. Bøyum (1995): Intervjuundersøking om nasjonal identitet 1995. NSD rapport nr. 103. Referert i Vorkinn (2002).

St.prp. nr. 65 (2002–2003) Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet medregnet folketrygden 2003 (Fjellteksten s. 140-153). Miljøverndepartementet.

Stokke, K.B. (2002): Herregårdslandskapet ved Værne kloster. En studie av Rygge kommunes arealplanlegging og – forvaltning. NIBR-notat 2002:122.

Vorkinn, M. (2002): Lokal tilhørighet, bruk og synspunkter på framtidig forvaltning av Reinheimenområdet. ØF-rapport nr. 09/2002. Østlandsforskning.

Vedlegg: Spørreskjema

Spørjeundersøking i samband med konsekvensutgreiing for eventuelt vern av "Breheimen-Mørkridsdalen"

Først nokre spørsmål om den kommunen du bur i

1 a. Kvar er du busett?

(Set eitt kryss)

☐	Lom kommune
☐	Skjåk kommune
☐	Luster kommune

1 b. Kor mange år har du budd i denne kommunen?

--	--	--

2. Kor sterkt kjenner du deg knytt til den kommunen du bur i no?

(På skalaen under frå null til seks, kryss av for det talet du meiner høver best)

- 0 - Ikkje knytt til i det heile
- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6 - Svært sterkt knytt til

3. Ser du for deg at du vil bli buande i kommunen, eller vurderer du å flytte til ein annan kommune?

- Eg vil bli buande i kommunen
- Eg vurderer å flytte til ein annan kommune
- Veit ikkje

Bruk av fjell og utmark

Vi vil gjerne vite korleis du bruker fjell og utmark, både innafor utgreiingsområdet for "Breheimen-Mørkridsdalen" og i tilgrensande område. Kart som viser utgreiingsområdet for verneplanen ligg vedlagt.

Spørsmål 4 og 5 gjeld din bruk av fjell og utmark generelt, mens du i spørsmål 6 og 7 fortel om kva for område du nyttar. Dei resterande spørsmåla under dette emnet (spørsmål 8 til 15) er knytt direkte til "Breheimen-Mørkridsdalen".

4. Bruker du fjell og utmark i samband med arbeid eller fritid?

I sumarsesongen:

- Aldri
- Om lag ein gong kvar månad eller sjeldnare
- Om lag ein gong kvar veke
- Fleire gonger kvar veke

I vintersesongen:

- Aldri
- Om lag ein gong kvar månad eller sjeldnare
- Om lag ein gong kvar veke
- Fleire gonger kvar veke

5. Kva er formålet, eller kva aktivitetar driv du med, når du bruker fjell og utmark?

(Kryss av for alle aktuelle aktivitetar)

- Bruker ikkje utmarka / fjellet (gå til spørsmål 8)
- Seterdrift
- Tilsyn / sanking av bufe
- Fiske
- Sturviltjakt
- Småviltjakt
- Sopp- eller bærplukking
- Dagsturar til fots
- Fleirdagsturar til fots
- Jogging
- Sykkelturar
- Elvepadling / rafting
- Rideturar
- Skiturar
- Frikøyring på ski i bratt terreng
- Skisegling / kiting
- Fjellklatring / brevandring / juving
- Hundekøyring
- Turar med snøskuter
- Hytteturar (til eiga hytte / private hytter)
- Hytteturar (til opne buer / hytter)

Andre friluftaktivitetar:

Andre næringsaktivitetar:

6. Aktivitetane eg kryssa av for i spørsmål 5 driv eg med i ...

(Kryss av for kvart alternativ som passar for deg)

- Område innafor plangrensene for "Breheimen-Mørkridsdalen"
- Område som ligg inntil eller i grensesona for "Breheimen-Mørkridsdalen"
- Andre område i kommunen
- Andre område i nabokommunane

7. Kvar ligg det viktigaste bruksområdet for deg i så måte?

(Set berre eitt kryss)

- Innafor plangrensene for "Breheimen-Mørkridsdalen"
- Inntil eller i grensesona for "Breheimen-Mørkridsdalen"
- I andre delar av kommunen
- I andre delar av nabokommunane

8. Har du eller andre i husstanden din nokon spesiell bruks- eller eigedomsrett innafor utgreiingsområdet for "Breheimen-Mørkridsdalen"?

(Set eitt eller fleire kryss)

☐	Nei
☐	Ja - Seter
☐	Ja - Hytte, bu, naust
☐	Ja - Skogeigedom
☐	Ja - Beiterett
☐	Ja - Privat fiskerett
☐	Ja - Vegrett

Andre rettar, kva slag?

--

9. Har du brukt delar av området "Breheimen-Mørkridsdalen" i samband med arbeid eller fritid?

☐	Ja - I samband med arbeid
☐	Ja - I samband med fritid
☐	Nei - Ikkje i det heile tatt (gå til spørsmål 11)

Om du har brukt delar av området i samband med arbeid - kor mange år?

--	--	--

Om du har brukt delar av området i samband med fritid - kor mange år?

--	--	--

10. Korleis bruker du vanlegvis området "Breheimen-Mørkridsdalen"?

(Kryss av for alle aktuelle aktivitetar)

- Seterdrift
- Tilsyn / sanking av bufe
- Fiske
- Storviltjakt
- Småviltjakt
- Sopp- eller bærplukking
- Dagsturar til fots
- Fleirdagsturar til fots
- Jogging
- Sykkelturar
- Elvepadling / rafting
- Rideturar
- Skiturar
- Frikøyring på ski i bratt terreng
- Skisegling / kiting
- Fjellklating / brevandring / juving
- Hundekøyring
- Turar med snøskuter
- Hytteturar (til eiga hytte / private hytter)
- Hytteturar (til opne buer / hytter)

Andre friluftaktivitetar:

Andre næringsaktivitetar:

11. Har du nokon gong nytta, eller vurdert å nytte, turopplegg, overnattingshøve, turisttilbod eller liknande som du må betale for, innafor planområdet for "Breheimen-Mørkridsdalen"?

- Nei
- Ja

Om ja - spesifiser:

12 a. Kor ofte brukte du området "Breheimen-Mørkridsdalen" det siste året?

I sumarsesongen:

- Aldri
- Om lag ein gong kvar månad eller sjeldnare
- Om lag ein gong kvar veke
- Fleire gonger kvar veke

I vintersesongen:

- Aldri
- Om lag ein gong kvar månad eller sjeldnare
- Om lag ein gong kvar veke
- Fleire gonger kvar veke

12 b. Var dette meir eller mindre enn tidlegare år?

- Omtrent som vanleg
- Meir enn vanleg
- Mindre enn vanleg

13. Bruker du vanlegvis berre ein del av "Breheimen-Mørkridsdalen", eller bruker du store delar av området?

(Set berre eitt kryss)

- Bruker stort sett heile området
- Bruker vanlegvis berre område innafor den kommuna eg bur i
- Bruker vanlegvis berre eitt bestemt område

Om du har kryssa av for at du vanlegvis berre bruker eitt bestemt område, kva område er det tale om?

14 a. Er det nokon særskilt del av området du kjenner deg ekstra knytt til?

Nei (gå til spørsmål 15)

Ja

Om ja, kva område?

14 b. Når det gjeld dette særskilte området, kor samd eller usamd er du i påstandane under?

(Set eitt kryss for kvar påstand)

	Svært usamd	Usamd	Verken samd eller usamd	Samd	Svært samd
Dette særskilte området er viktigare for meg enn dei fleste andre område	☐	☐	☐	☐	☐
Å bruke dette særskilte området gjev meg mykje glede	☐	☐	☐	☐	☐
Slekta mi har brukt dette særskilte området i lange tider	☐	☐	☐	☐	☐
Eg har mange gode minner frå dette særskilte området	☐	☐	☐	☐	☐

15. Det fins mange høgfjellsområde i Noreg. Nokre blir rekna for å vera meir verdifulle enn andre, anten fordi ein her har sjeldne dyre- eller planteartar, eller fordi landskapet er særst flott. Kor verdifullt tykkjer du at området "Breheimen-Mørkridsdalen" er, samanlikna med andre høgfjellsområde i Noreg?

- 3 - "Breheimen-Mørkridsdalen" er blant dei minst verdifulle høgfjellsområda
- 2
- 1
- 0 - Om lag som gjennomsnittet
- 1
- 2
- 3 - "Breheimen-Mørkridsdalen" er blant dei mest verdifulle høgfjellsområda

Forvaltning av "Breheimen-Mørkridsdalen"

Miljøstyremaktene har som nemnt sett i gong eit utgreiingsarbeid, slik at dei skal få eit betre grunnlag for å utforme eit verneforslag for "Breheimen-Mørkridsdalen".

16 a. Har du høyrst om planane for å verne "Breheimen-Mørkridsdalen"?

- Nei
- Ja

16 b. Hvis ja, kor interessert er du i desse planane?

(Kryss av for det talet som høver best)

- 0 - Ikkje interessert i det heile
- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6 - Svært interessert

16 c. Kor viktig meiner du det er å taka vare på naturen i området "Breheimen-Mørkridsdalen"?

- 0 - Ikkje viktig i det heile
- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6 - Svært viktig

16 d. Kor viktig meiner du det er å verne naturen i området "Breheimen-Mørkridsdalen"?

- 0 - Ikkje viktig i det heile - området vert godt nok forvalta i dag
- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6 - Svært viktig

17. Tykkjer du namnet "Breheimen-Mørkridsdalen" er greitt, eller tykkjer du området skulle hatt eit anna namn?

- Namnet er greitt
- Området burde hatt eit anna namn

Kva ville i så fall vore eit godt namneval for området?

18. Viss det no blir slik at området blir verna etter naturvernlova, meiner du at det vil gjere nokon forskjell for lokalsamfunnet om området blir verna som nasjonalpark med delområde som landskapsvernområde og naturreservat, eller om heile området blir verna som landskapsvernområde?

- Nei
- Ja
- Veit ikkje

Om nei - Kvifor meiner du at det ikkje vil innebere nokon forskjell?

Om ja - Kvifor meiner du at det vil innebere ein forskjell?

Det blir no diskutert om ein større del av forvaltningsansvaret for verneområde bør overlatast til kommunane. Kven meiner du bør ha ansvaret for å forvalte følgjande oppgåver? (Set eitt kryss for kvar forvaltningsoppgåve)

19. Når det gjeld "Breheimen-Mørkridsdalen", kven tykkjer du skal...

	Kvar enkelt kommune	Eit fellesutval for kommunene Skjåk, Lom og Luster	Fylkesmannen med rådgivande utval
... ha det overordna ansvaret for høgfjellsområda	☐	☐	☐
... ha det overordna ansvaret for seterdalane og dei skogkledde områda nær bygdene	☐	☐	☐
... avgjere søknader om bygging av hytter, buer og naust i området	☐	☐	☐
... avgjere søknader om bygging og rehabilitering av setre og andre landbruksbygningar i området	☐	☐	☐
... avgjere søknader om bygging av vegar, anlegg av grustak o.l. i området	☐	☐	☐
... avgjere søknader om bygging av reiselivsanlegg i området	☐	☐	☐
... avgjere søknader om opparbeiding, merking og skilting av stier innanfor "Breheimen-Mørkridsdalen"	☐	☐	☐
... avgjere søknader om snøscooterkøyring	☐	☐	☐
... ha ansvaret for å fylgje opp plikter i internasjonale avtaler om t.d. villrein, rovdyr og biologisk mangfald	☐	☐	☐

20. Vi vil gjerne vite om du er samd eller usamd i ein del utsegnar.

(Set eitt kryss for kvar utsegn)

	1 Svært usamd	2	3	4 Verken usamd eller samd	5	6	7 Svært samd
Det er viktig at lokalbefolkninga i kommunane rundt "Breheimen-Mørkridsdalen" har moglegheit til å nytte området til næringsverksemd	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Større inngrep som til dømes alpinbakkar, vegar, hyttefelt og vasskraftutbygging kan ikkje tillatast	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Det er naudsynt å verne "Breheimen-Mørkridsdalen" som nasjonalpark/landskapsvernområde for å vere sikker på at naturen i området ikkje blir øydelagt	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Den tradisjonelle bruken av "Breheimen-Mørkridsdalen" (jakt, fiske, beiting) gjer ikkje skade på naturen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Det er naudsynt å oppretthalde kulturlandskapet i området gjennom tradisjonell bruk	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Dei som nyttar "Breheimen-Mørkridsdalen" til næringsverksemd, må få høve til å tilpasse verksemda til moderne drift, til dømes snøskuterkøyring i samband med turistverksemd, eller traktorkøyring i samband med sauesanking	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Viss "Breheimen-Mørkridsdalen" vert verna som nasjonalpark eller landskapsvernområde, kan dette påvirke både korleis folk bruker området, og det kan påvirke korleis området blir opplevd. Viss området vert verna, vil dette påvirke din bruk eller oppleving av området?

21 a. Om "Breheimen-Mørkridsdalen" vert verna, vil eg antakeleg bruke området:

- Mykje mindre
- Noko mindre
- Som før
- Litt meir
- Mykje meir
- Veit ikkje

21 b. Om "Breheimen-Mørkridsdalen" vert verna vil eg antakeleg føle at området får:

- Langt mindre verdi
- Litt mindre verdi
- Same verdi som før
- Litt større verdi enn før
- Langt større verdi enn før
- Veit ikkje

22. Kva for konsekvensar meiner du vernet vil innebære? Vil vernet samla sett ha positive eller negative konsekvensar for følgjande aktivitetar og verdiar?

	-3 Negativ effekt	-2	-1	0 Ingen effekt	1	2	3 Positiv effekt
Friluftsliv	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Landbruk	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jakt og fiske	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Turisme	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Villreinens leveområde	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Andre naturverdiar	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kulturlandskapsverdiar	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Bakgrunnsopplysningar**23. Kjønn:**

- Kvinne
- Mann

24. Kor mange år er du?**25. Kor lang skulegang har du?**

(Set eitt kryss)

- Grunnskule / folkeskule / ungdomsskule
- Vidaregåande skule
- Høgare utdanning 1 - 4 år
- Høgare utdanning - meir enn 4 år

26. Kva arbeider du med?

(Set eitt kryss)

- Primærnæring
- Offentleg sektor
- Reiseliv
- Anna privat tenesteyting
- Ikkje i arbeid (arbeidslaus / heimeverande / pensjonist)
- Under utdanning

27. Har du tilknytning til landbruksnæringa?

(Set eitt eller fleire kryss)

- Ja - Driv gardsbruk
- Ja - Er oppvaksen på gard
- Ja - Har slektningar som driv gard
- Ja - Har feriert på gard i mange år
- Ja - Har jobba på gard i ein periode
- Nei - Har inga tilknytning til landbruksnæringa